

AZ ÉSZ TRAGÉDIÁJA

S EGYÉB VERSEK

ÍRTA

NÉMETHY GÉZA

KIADJA A KISFALUDY-TÁRSASÁG

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1925

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** megjelent:

A Kisfaludy-Társaság könyvtára.

A **Kisfaludy-Társaság könyvtára** évek hosszú sora óta választékos gyűjteménye a hazai szépirodalom színé-
javának s a világirodalom kimagasló termékeinek, gon-
dos, az eredeti szellemet lehetőleg híven visszatükröző
fordításokban. Célja a *közizlés fejlesztése, a nemzeti szel-*
lem ápolása, a magyar nyelv művelése s az olvasó közönség-
nek nemesebb értelemben szórakoztatása.

A ki könyvtárát céltudatosan, megválasztással akarja
berendezni vagy kiegészíteni, a ki könyves szekrényét
nem csupán szobabútornak tekinti, hanem belső becsét
is mérlegeli, az nem nélkülözheti abban a **Kisfaludy-**
Társaság könyvtárát, melynek becse iránt már az a kö-
rűlmény nyújt biztosítékot, hogy nem üzleti érdek hozta
létre, hanem a *Kisfaludy-Társaság* ama törekvése, hogy
díszes kiállításban, olcsó áron nyújtsa a közönségnek a
hazai és külföldi irodalom jobb termékeit. A ki szórakoz-
tató olvasmányában a szépet, a jót keresi, bizonyára első-
sorban a **Kisfaludy-Társaság könyvtárából** fogja kielégít-
hetni igényeit.

A kapható kötetek jegyzéke a következő:

Aeschylus Oresteiája. Fordította Csengeri János. Második
javított kiadás.

Anthologia a XIX. század francia lyrájából. Két kötet.

AZ ÉSZ TRAGÉDIÁJA

S EGYÉB VERSEK

ÍRTA

NÉMETHY GÉZA

KIADJA A KISFALUDY-TÁRSASÁG

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1925

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

KOZMA ANDORNAK.

Kedves Barátom! A mult század kilencvenes éveinek elején az Andrássy-úti Reutter-kávéházban nap-nap után összegyűlt felejthetetlen Katona Lajosunk vezetése alatt egy fiatal írókból és tudósokból álló kis társaság, melyet utóbb, mikor *Élet* című szépirodalmi folyóiratát megindította, Élet-társaságnak neveztek el. Mi valamennyien, akik ide jártunk, életünk *Sturm und Drang*-korszakát éltük : a szélső modernség volt jelszavunk, a filozófiában Nietzsche, az irodalomban Ibsen a bálványunk ; az utóbbi vendégünk is volt, mikor 1891 tavaszán a *Nora* előadására Budapestre jött. Ebben a körben, ahol ragadós betegség volt a poézis, én sem állhattam meg, hogy el ne kövessek néhány verset, melyekhez a formai készséget, mint egykori diák-verselő, régen megszereztem. Műzsám szüleményei akkor sok jóakarral találkoztak : kettőt közülök Beöthy Zsolt javaslatára a Kisfaludy-Társaságban mutattak be és sorra meg is jelentek a Budapesti Szemlében, a Vasárnapi Ujságban, az Ország-Világban és az

Életben. De ezzel azután búcsút is mondtam a költészetnek : azóta csak a klasszikus ókor tudományának éltem ; ámbár igaz, hogy itt is főleg a poéták magyarázatával foglalkoztam. Saját poémáimra azonban régen ráborult a jótékony feledés fátyola. Csak Te nem akarsz felejtetni s még az imént is kifejezted előttem azt a kívánságodat, hogy ifjúkori verseimet szeretnéd együtt látni s újra elolvasni. Fogadd hát szíves érdeklődésedért hálámat : e kis gyűjtemény ajánlását. Ha talán ma már nem is találsz benne valami nagy gyönyörűséget, azt mindenesetre láthatod belőle, hogy én is voltam fiatal.

Harmincévi időköz után csoda történt velem : egyrészt a tudományom finomult költészetté, másrészt ifjúságom emlékei éledtek föl lelkemben olyan erővel, hogy kénytelen voltam újra költővé lenni. Őszöm e termékeit is Neked ajánlom, aki sosem akartad nekem elhinni, hogy már nem vagyok poéta ; s íme, Neked lett igazad!

Némethy Géza.

A SZERELEM ISKOLÁJA.*

Leverten ültem könyveim között ;
Görnyedve rajtok lettem férfiúvá
És elveszítém ifjúságomat.
Mit ér dicsőség és mit ér a név
Nekem, ki csak hirébül ismerem
A tudományok legkülönbikét,
Mi nélkül nincsen élet, nincsen üdv :
Mindent tanultam, csak szeretni nem.

Pedig hát bölcsek legbölcsebbje az,
Ki teljes éltét ennek szentelé.
Tán megtanulnám én is. Mért ne? Hisz
Még most se késő — biztatám magam,
S könyvből akartam ezt is kezdeni.
Lapoztam néhány régi fóliánst,
A gyermekifjú szép emlékeit,
Melyek ma is még kedvesen beszélnek
Két ezred óta porló szív bajáról,

* Felolvastatott a Kisfaludy-Társaságban 1893. évi dec.
hó 13-án. Megjelent 1894-ben a *Budapesti Szemle* 78. köt.
112. l.

Míg rányíték egy dalra, hajdanán
Ez zengte bé dús Samos völgyeit :

Jer, kövess, ifjú, kikelet van újra,
Artemis berkét belepé virággal,
Zöld galyak mélyén csevegő madárka
Kergeti párját.

Homlokod csúf gond minek is redőzné?
Majd jön a vénség s a halál nyomába,
S Herkules sem hoz fel az égi fényre
Hades öléből.

Ámde míg élted tavaszán virágzol,
Míg erő, épség dagadoz szivedben,
Minden áldását te reád pazalja
A kegyes isten.

Még hevít a bor koszorús kehelyből
S rád tekint lánykád nevető szemével,
Arca gödrében valamennyi Charis
Játszadoz együtt.

Ülj pohár mellé terebély fa árnyán,
Halk morajlással fut az ér mögötte.
Ládd-e a nimfát? Elegyíti nekünk
Bacchus italját.

Illatos fürtid koszorúzza rózsá,
 Fődet a kedves kebelén pihentesd,
 Zengje víg lantunk aranyos Cythere
 Égi hatalmát.

Így zengett egykor Hellas lantosa,
 Ki őszén is még egy gyermek szívével
 Élvezte a perc röpké örömét.
 De könnyed hangja, kedves éneke
 Lelkem borúját el nem oszlatá,
 Hisz az, ki szédült aggyal annyiszor
 Megjárta a tudás mélységeit,
 Gyermekké többé nem lehet soha.

Merengve nyúltam másik könyv után
 És bámulattal olvasám belőle,
 Hogy tudtak egykoron szeretni lányt,
 Hogy énekelt hölgyéhez a dalos
 Provence szülötte, méla troubadour :

Nem földi asszony volt szülő anyád,
 Oh drága hölgy! Halandók rád ha nézünk,
 Hogy légyen égi, szent örömbe részünk,
 Isten leküldte legszebb angyalát.

Ölelni téged vajh ki merne hát?
 Ruhád széléhez is remegve érünk

És mennyet sejtve áll meg szívverésünk!
Ki lenne méltó, oh dicső, reád?

Fogadj utolsó szolgálid sorába,
Ki rózsát hintsek lépteid nyomába,
Imádatodba, szűz kép, elmerülve.

Nem élem által éltemet hiába,
Ha engeded, hosszú rabság díjába,
Hogy lábaidnál haljak üdvözülve.

Ez volna hát szerelmes szív dala?
Ez ájtatos, buzgó fohász, minőt
Ma csak templomba szoktunk hallani?
De, hajh, e szép idő letűnt örökre,
Ez égi szózat hozzánk nem beszél;
Lelkünkbul a kétség kitepte régen
Mult századoknak egyszerű hitét.

Csalódva dobtam félre könyveim,
— Ez egyszer cserbe hagytak — s fölkerestem
Jó cimborámat, a világ fiát,
Ki egykor vélem együtt lelkesült
Az iskolában Virgilen s Horácon.
De míg négy fal között maradtam én,
Az élet tengerére szállt ki ő
És vésszel és viharral szembe állt,
Majd révbe jutva, nyugvó harcfa,

A legszebb asszonyt nyerte el dijul.
 Lelkem baját ő néki mondtam el,
 Ki megtanulta, mit könyv nem tanít,
 És büszke szóval így taníta engem :

Ha szeretni akarsz, légy férfi, ne gyáva,
 Ki szerelmet a lánynak sírva ígér ;
 Légy férfi, ki tudja, vitézi tusába
 Lesz bére a kincs, meg a hír s a babér!
 Mi valódi javat kínál ez az élet,
 Nem nyerheti meg, csak az érte merő ;
 Harcban, szerelemben — bűnre ne véljed —
 A cél : hatalom s a fegyver : erő.

Ha van, kit örökre ölelni kívánnál
 S hordod kebeledben az Aetna tűzét,
 Akkor, de csak akkor, időzz a leánynál,
 Vesd rá szemeid vulkáni hevét.
 Villámi sugár, mi vakítva, hevítve
 Vészt nem gyanító, szűz szembe lövell,
 Lobbantsa magasra a lángot a szívbe,
 Érezze a lányka : szeretnie kell.

S míg reszket az árva, te csapj le reája,
 Mint gyenge galambra a saskeselyű,
 Nyíljék meg előtte a mennyei pálya,
 Míg fölragadod, hol az égi derű,
 Majd lássa a mélyt fenyegetve, sötétül

Tátongani tört szemefénye előtt,
Hogy lelke midőn meginog gyönyörétül,
Rettegje hatalmad, félje erőd.

Ha leszállsz vele fönn fészked meredélyén
S ő félig alélva szivedre borúl,
Víjjogsz diadalt sas módra, kevélyen,
Visszhang viszonozza hegy ormairúl,
Havasok kara zeng ég s föld e határán
És százszor a nagy szót dörgi feléd :
Diadal! Diadal! Hisz az isteni zsákmány,
A férfiú bére örökre tiéd.

A LEGNAGYOBB BŰN.*

Magányos tájon, tölgyek sűrűjében
Ott áll Olymp urának szent helye ;
Bölcs papja benn ül hósín köntösében,
Babérlevéllel ékes ősz feje.
Tanácsot egy szép ifju kér ma tőle,
Mint jó atyának mondja el baját,
Elgyötrött lélek jajja sír belőle,
Minden szavát mély bánat rezgi át.

«Oh halld, atyám, a legszebb nőt szerettem,
Ki Pyrrha óta földön tündökölt ;
Ki érte égett vágyó örületben,
Más nőbe többé nem talál gyönyört.
Nincsen, ki méltóbb volna égi nászra,
Különbet nagy Zeus karja sem ölelt!
És, oh, sovár szememnek hév sugára
Gyémánt szemén hasonló lángra lelt.

Immár felém az édes óra intett :
Szivem szivén lesz és az üdv miénk !

* Felolvastatott a Kisfaludy-Társaságban 1893. évi dec.
hó 13-án. Megjelent a *Vasárnapi Ujság* 1894. évi folyamának
17. számában.

Ám ekkor egy rossz szó, egy rossz tekintet,
 Vagy mit tudom mi, férközött közénk.
 Ő ment haraggal, én meg nem marasztám,
 A balga dac vett lelkemen erőt.
 Vak ésszel így a percet elszalasztám
 És mindörökre elvesztettem őt.

El is hagyott azóta ifju kedvem,
 Azóta rajtam, érzem, átok ül ;
 Nem ízlik a bor, mely habzó kehelyben
 Vig cimborák közt vígan jár körül ;
 Nem lelkesít, ha ékes dalfüzérbe
 Fűz hősi tettet Chios vándora ;
 Nem vonz a tánc, ha, Artemist dicsérve,
 Lejt szép bokájú, szűz lányok kara.

Az élet oly sivár, unott ma nékem!
 Oh mondd, mely isten forr boszút reám?
 Ott künn legel kövér gulyánk a réten
 S nem lesz fukar kincsekben dús apám.
 Szólj, drága gyöngyöt hozzak-é smaragddal?
 Engesztelésül vágjak-é bikát?
 Díszítem büszke szarvát színarannyal,
 Biborszalaggal göndör homlokát.»

«Oh balga ifju! — válaszolt a jós szent —
 Valóban szörnyű bús szived baja.
 Nem ismeréd a nyájás arcú istent?
 Elül dúsfürtű, hátul nincs haja.

Ha szembe jó, kell üstökön ragadnod
 S vezet, hová szivednek vágya von ;
 Ha hátat fordít, mindhiába hajtod.
 Nevét kívánod tudni? *Alkalom.*

Őt küldi hozzánk Zeus, ha szent kegyének
 Fényét akarja ránk árasztani ;
 S te nyomorult, kit végén percnyi létnek
 Zsákmányul ejtnek Hades árnyai,
 Kelletlenül meréd taszítani vissza
 Aszú ajkadatul az örömpohárt,
 Melyből a nektárt égi isten issza,
 Kinek se vénség, sem halál nem árt.

Hát tudd meg, dőre, bármi volna tetted,
 Vón tán bocsánat a nagy ég előtt ;
 Villám elébe tártad volna kebled :
 Megszánja olykor Zeus a vakmerőt.
 De így, apádnak nincsen ökre annyi,
 Hogy irgalommal forduljon feléd ;
 Átok gyanánt fog lelkedén ragadni
 A legnagyobb bűn : eldobtad kegyét.»

A KÓBOR ÉNEKES.*

Mulatnak együtt ifju cimborák
Vidám asztal körül,
Terem zugában kóbor énekes
Mélán, merengve ül ;
A vígadókon téveteg szeme
Gyönyörrel telve jár,
Fölugrik egyszer, szétnéz s újra szól
Kezében a gitár.

«Tetszett, úgy-é, amit daloltam én,
Az a bohó eset?
Hát mondok néktek még különb mesét,
Szépet, szerelmeset.
Csak néktek ám! A kocsma már üres.
Fiúk, tanuljatok!
Tudjátok, egykor lángész voltam én,
De most — bolond vagyok.

S tudjátok, a lángész mi fán terem,
Ti könnyelmű fiúk?

* Megjelent az *Ország-Világ* 1894. évi folyamának 24. számában.

Köz ember lelke szennyes föld rögét
 Kaparja, mint a tyúk.
 Az én lelkem sas volt — s ha büszke sas
 Szárnyát kibontva száll
 Az ég felé, magasbra fölrepül,
 Mint isten trónja áll.

S tudjátok-é, még szép lányoknak is
 Kedves madár a sas?
 Miért? Talán mert karma oly erős,
 Mert röpte oly magas?
 Nem szebb a páva? Nem zeng fülmile
 Édessebb éneket?
 Mit tudni, mért, csak hogy szerette ő
 Az én saslelkemet.

Szerette? Hát hogy mert szeretni ő?
 Hisz vőlegénye volt,
 És még minő kedves, csinos legény,
 Ruháján semmi folt,
 Gallérja fényes, bő erszénye meg
 Pénzzel mindig tele,
 És abba csak nem volt hibás szegény,
 Ha kongott a feje.

Vagy érhet-é nagyobb szerencse lányt?
 S én fosztanám ki őt?
 Érintsem-é, ki holnap esküszik
 A szent oltár előtt?

Rabló legyek, ki orvul elveszem
 A más igaz jogát?
 Az ég tilalmát, bár szívem szakad,
 Gazul nem hágom át.

Így éltem át sok kínos éjt, napot
 Szobámba zárva én ;
 S halljátok, eljött hozzám ő maga
 Nászának reggelén.
 Csak ekkor eszmélt s megriadt szegény
 Attól, mit tenni mert ;
 Egy szót se szólt, de elgyötört szive,
 Mint vész harangja, vert.

Remegve állt előttem : szomju láng
 Perzselte ajkaim,
 Forró erembe lázongott a vér
 Kitárni karjaim,
 Ölelve őt ringatni keblemen,
 Csókban füröszteni! —
 És volt erőm ruhája fodrain
 Ráncot sem ejteni.

Ő néma volt s mindvégig az maradt,
 Szóltam helyette én
 Sok kába szót, az isten tudja mit,
 Fecseggve könnyedén.
 Majd, hogy nyugodtan térhessen haza,
 Templomba küldtem őt

És a botrányt elfedtem gondosan
A rossz világ előtt.

De, hajh, alig zártam mögötte be
Szobámnak ajtaját,
Sírván borultam a küszöbre le
És csókoltam nyomát.
Éreztem, vesztett éden kínja az,
Mi szívemben sajog ;
Hogy e napot túlélni tudtam én,
Azt hittem, hős vagyok. — — —

Hetek multán még egyszer láttam őt
Az esküvő után.
Bimbó helyett nem lett kinyílt virág,
Úgy mint a többi lány.
Hervadt virág volt, kit tolvaj darázs
Megrablott mézítől,
Üres kelyhét lehajtja föld felé,
Dús szirma porba dől.

Keblemben égett a gyehennatűz
Közel jövőn felé,
Mégis, mosolyra készítve ajkaim,
Kérdeztem, boldog-é?
S ő erre megtört hangon, reszketőn
Így szólt, hajolva rám :
«Oh mondja, mért nem zárt karjába, mért,
Menyegzőm hajnalán?»

Agyamba vér tolult, pőrölycsapást
 Érzett a homlokom,
 Hebegve nyögtem dőre válaszom :
 «Nem volt reá jogom.»
 Fölszisszen ő, majd lelket szaggatón
 Kacagva, sírva mond
 Egy szót, de benne szörnyű fájdalom
 És szörnyű vád : «Bolond !»

Bolond? E szó — nem szó, kígyómarás,
 Ez ölt meg engemet,
 Ez küldte a magasbul ellenem
 A sast, enlekemet,
 Ki rám csapott s bevájta karmait
 Szivembe véresem
 És tépve tép s fülembé egyre még
 Víjjogja rémesen :

«Hallottad-é a természet szavát,
 Hallottad-é, bolond?
 Nem férfi az, de gyáva nyomorult,
 Ki, bár szeret, lemond.
 A férfi porba hullva nem imád
 Kopott bálványokat,
 Hisz önszivébe hordja istenét
 És szót annak fogad.

Oroszlán nem bocsátja körmiből,
 Mit egyszer megfogott.

Mihez vagyon hatalmad és erőd,
Van ahhoz már jogod.
Ha jó öledbe, kit ölelni vágysz,
És tiltsa bár az ég,
Öleld meg és, ha kell, hát öld meg azt,
Ki őt ölelni ég.»

Mit mondtam? Ölni? Oh hát öltem-é?
Pengettem a gitárt.
Mindenki tudja, jó fiú vagyok,
Ki a légynek sem árt.
Ha néha mégis így eljár a szám,
Fiúk, hallgassatok!
Tudjátok, egykor lángész voltam én,
De most — bolond vagyok.»

EGY CSÓK TÖRTÉNETE.*

Kedves leánykák! Őriző anyátok
Hányszor nem int : «Bűnös, ki csókot ad ;
A csókra vágyót meg ne hallgassátok,
Bár hű szerelmet esküvel fogad».
Mást mondok én, egy szép mesét a csókrul,
S tanulság nélkül nem mondok mesét ;
Fogadjatok hát engem oktatóul
S halljátok, ím, egy csók történetét.

Magas, komor hegy ormán régi várrom
Volt évekig legkedvesebb tanyám,
Egy böles bagoly volt minden társaságom,
Kivel mulattam hosszú éjtszakán.
Nagy néha mégis, hogyha unni kezdtem,
Felöltém vértem, kardom felkötém,
S leszálltam a bércről vitézi mezben
Csókot rabolni vídám völgy ölén.

Nem válogattam ; lenn a zöld ligetben
Mindíg találtam száz mézajku lányt ;

* Megjelent az *Ország-Világ* 1894. évi folyamának 5. számában.

A fürge népet meglepven siettem
 Csókolni szőké, barnát egyaránt,
 S bár jól esett, hamar felejtve mindet,
 Meglaktam újra a bagolylakot ;
 Nyilával Ámor isten csak legyintett,
 De forró üszke rajtam nem fogott.

Künn a mezőn így leltem egy leánykát,
 — Csokorba szedte a rét ékeit —
 És nyílt szemének kristályablakán át
 Benéztem gyermekszíve mélyeig,
 S látván, hogy áll előttem elhagyottan,
 Gyanútlan mégis mint mosolyg felém,
 Bántam, hogy csókot eddig csak raboltam,
 De kapni még egyszer se kaptam én.

Hát megtanult kevély szemem sugára
 Epedve függni tiszta kék szemén,
 És máskor hetyke szám lágy suttogásra,
 Hízalgő, mézes szóra késztetém,
 Majd fejtegettem lelkesülve, hévvel,
 Mint jó tanító, hogy nem bűn a csók,
 Nem bűn, de szent kötés, ha tiszta szívvel
 Méltó ajakra méltán juttatók.

Fogott a lecke napról-napra jobban,
 S bár vad gyönyör volt, hogyha nézhetém,
 A vészes tűz szavamra hogy kilobban
 S pusztítva dül ott szűz tekintetén,

Keblébe mint ví bős csatát a vérrel
 A büszkeség, hogy lelke sir bele,
 Nem illetém ; mint macska az egérrel,
 Gonosz játékot játszottam vele.

De egy nap, hogy mélyen szemembe néze
 És összefonta vállaim felett
 Karját s vonagló teste minden íze
 Újjongva vallá szó nélkül : szeret,
 S óhajtott csókja perzselé szünetlen
 Izzó hevével száraz ajakam :
 Éreztem, a láng összezsap felettem,
 Mit orv kezekkel gyújtottam magam.

«Szeretsz? Miért szeretsz? — ijedve kérdém —
 Mért csókolod te ajkam, hómlokom?
 Hisz nem hat által szívem durva kérgén
 Egy tiszta érzés, szíveddel rokon.
 Szeretsz te engem? Oh, hiszen negédes
 Szóval szerelmet csak hazudtam én.
 Szeretsz? Hisz rossz vagyok s te jó vagy, édes,
 Erős vagyok s te gyenge vagy, szegény!»

«Ha rossz vagy-é? — felelt ő — azt se bánom,
 Hát karjaimban jó leszel te majd.
 Erős vagy-é? Ki volna e világon
 Erősb hevemnél, mely karodba hajtsz?
 Szeretni fog híven, kit birtokommá
 Első csókokkal bélyegeztem én ;

Míg szét nem omlik néma porhalommá,
E büszke homlok és ez ajk enyém.»

S e percben, íme, diadalmas Ámor
Robogva hajt felénk ivorszekért,
S hó méneit fékezve, homlokáról
Lánykám fejére tűzi a babért,
Békót veret rám, a kürtöt fuvatja,
Hurcol fogolyként bérceen, völgyön át,
És zengi lányok, ifjak rabcsapatja
Az isten harsány győzelemdalát.

Kedves leánykák! Órizó anyátok
Hányszor nem int: «Bűnös, ki csókot ad ;
A csókra vágyót meg ne hallgassátok,
Bár hű szerelmet esküvel fogad».
De én azt mondom, e bűntől ne féljen,
Ki Ámor isten ezredébe lép,
Mert a szerelmi háború tüzében
A győztes az, ki csókot ad elébb.

EGY SZÉP LEÁNY ARCKÉPE ELŐTT.

Előttem a kép, mit baráti szóra
Jó szívvel adtál, lányka, énnekem :
Lelkemben újra él sok kedves óra
Emléke, hogy vonásid nézhetem.
Pacsirtaszót hallok fűlepte réten,
Dús zöld közül mosolyg rám száz virág,
Köztük magad s aranyszín, játszi fényben
Pacog körülded szépség, ifjúság.

Ifjúság, szépség! Nem az én világom,
A munka, gond korán borult reám ;
Bár voltam ifju, nem volt ifjúságom
S a szépet csak távolból láthatám.
A szívben így, oh, bimbó nem feselhet
És nem teremhet rózsát a kedély ;
Így lettem férfi — és a férfilelket
Kettő, mi vonzza : asszony vagy veszély.

Kiben hamar kikelhetett a zsenge
Érzés csirája, hű szívet kíván,
Mellelte élte végeig pihenve
Üdvöt talál a béke vánkosán.

De kit száz harcban edze meg a durva
 Balsors csapása, békét az nem esd :
 Győzelmet óhajt! Omphalé se tudta
 A rokka mellé kötni Herkulest.

Hiába int a part kies szegélye,
 Immár előttem a nyílt óceán,
 És szinte hí, csábít ezer veszélye,
 Mint vakmerő Columbust hajdanán.
 Ki ért meg engem, hogy szegődne társnak?
 Ki osztaná meg borzasztó utam?
 Föltárni kincsét új és szebb világnak
 Erős kebellem indulok magam.

Dagad vitorlám, küzdni vágy a habbal,
 Hajómra majd sötét felleg borúl.
 E kép az egy, mit elviszek magammal
 Az ifjuság napfényes tájirúl,
 S míg ködbe vész vihar roncsolta gályám,
 Baráti szívem óhajtása az :
 Kísérje útid itt e földi pályán
 Örök verőfény és örök tavasz.

(1893.)

KÖNYVEIM.*

Téli éjjel bús magányban
Fönn viraszték szűk szobámban ;
Bár javában égett kályhám,
Én nem érzem melegét.
Kétség borzongatta lelkem
S könyveimben föl nem leltem
Kínom gyógyító szerét ;
S hogy előttem garmadába
Ott heverték nagy hiába,
Ellenök haragra gyúltam
S kelt ajkamról ily beszéd :

«Halljátok, ti ócska könyvek,
Temetője létörömnek,
Korhadt fejfák, legszebb éveim
Sírírása rajtatok :
Néktek adtam ifju élttem,
Hát mit adtatok ti nékem
Díjul érte, szóljatok!

* Megjelent első alakjában az *Élet* 1894. évi folyamának 1. számában. Végleges alakban a *Budapesti Szemle* 1923. évi folyamában, 156. köt. 148. l.

Éjem és napom tiétek
 És enyém már bölcseségtek ;
 Nos minő a végtanulság,
 Mit belőle vonhatok?

Kőre a követ csak rakja
 A tudásnak dőre rabja
 Nem pihenve, míg hanyatló
 Élte napja sírba néz.
 Nől a nagy mű szakadatlan
 S mint a Babel tornya hajdan,
 Orma fellegekbe vész
 Bámultára bamba népnek,
 Szégyenére mesterének :
 Hisz munkája épülő rom,
 Mely sosem lesz szép egész.

Ezt tanultam! És mily áron!
 Nincsen társam, hív barátom,
 Lány szerelme nem volt részem,
 Hitves csókja sose lesz.
 Itt maradtam száraz ágnak,
 Min gondúzó vidámságnak
 Pillangója nem repes.
 A virágzó kor virányát
 Bekötött szemmel futám át
 És nem volt egy röpke percem,
 Mellyért élni érdemes.

S én tovább is gyűjtsek étket
 Renyhe molynak és egérnek
 Itt, honnét a szép világba
 Rácson át se nézhetek?
 Nem lesz addig éltem élet,
 Míg dohos tömlőben élek,
 Rabnál rosszabb, köztetek.
 Börtönőreim mit kiméljem?
 Vesszetek hát mind ez éjen —
 Kandallóm nem ég hiába —
 Tűzbe, lángba véletek!»

Szóltam balga indulatban
 És az elsőt megragadtam,
 Hogy kitöltsem rajta bosszúm
 Elpazarlott évekér'.
 Ámde — ily csodát — e percben
 Sírni kezd a könyv kezemben
 És kegyelmet esdve kér:
 Szellemlhangon, hárfaképen
 Szól a többiek nevében
 Ifjuságom hév szerelme,
 Bórkötésű vén Homér:

«Háládatlan! Hát felejtéd
 Azt a sok szép, kedves estét,
 Mit fél ifjú, félig gyermek
 Vélünk éltél lopva át?

Míg titokban félre lökted
 Azt a kapesos, barna könyvet,
 Mit kezébe tett anyád,
 És fohász helyt ránk hajoltál
 És mi voltunk a szent oltár,
 Hol gyönyörrel zsenge lelked
 A Múzsáknak áldozád.

Mintha állnál Trója várán,
 Sirtál Hektor hős halálán ;
 Lelkesültél bűsz Achilles
 Győzedelmes harcain ;
 Nausikaának szűzi báját
 Elbűvölten ott csodálád
 Boldog ország partjain ;
 Vágytál héroszok díszére,
 Méltó lenni Zeus kegyére
 S istenek közt inni nektárt
 Nagy Olympus ormain.

S hogy világom lett világod,
 Megutáltad e világot,
 Idegenné lett előtted,
 Mely körülnyüzsg, a tömeg.
 Köztük élni lelked szörnyed,
 Hisz könnyűkre nincs már könnyed,
 Örömük nem örömed,
 Lágy erényük nem erényed,

Gyáva vétküek nem te vétked
 És törvényük nem törvényed,
 Istenük nem istened!

Mentél vélünk a magányba,
 Erdők, bércek vadonába
 És tanyádnak választottad
 Éji farkas fekhelyét.
 Legszebb éveid ottan élted,
 Hol gyökér volt kedves étked,
 Odvak méze csemegéd,
 Ünneped vihar dűlása,
 Fáklyád villám villanása,
 Éneked szélvész zűgása,
 Menny dörgése a zenéd.

Megtanultál mélyre szállni,
 Szélén szédületlen állni,
 Nem rettegni rejtelmétől
 S drága kincset lelni lenn ;
 Megtanultál bércre hágni
 És merész nyomod bevágni
 Szakadékos szirtiben ;
 Bátran törni ott előre,
 Bizton jutni a tetőre
 S mily gyönyör mohó kebellet
 Tiszta étert inni fenn!

Fellegek fölött megállva,
 Az örök derű honába,
 Lelked ekkor újra érzé
 Mult idők áhítatát.
 Himnusz zengett újra nyelved
 S hogy legyen kihez rebegned
 Buzgó ajkkal hó imát,
 Istent véstél ott magadnak
 És hozzá szegődve papnak
 Néki szenteléd szentélyül
 Kebled sziklatemplomát.

Majd az istennel szívedbe
 Visszatértél a völgyekbe,
 Városokban jártál újra
 Emberek közt nézni szét.
 Láttad, a nép még a régi,
 Gondolat nekül dicséri
 Milliók *egy* istenét,
 És öröm dagasztá kebled,
 Hisz ki képét ottan rejtéd,
 Tenkezeddel kit faragtál,
 Senki másé, csak tiéd!

S mit nem adhat a bátornak
 Múló üdve csóknak, bornak,
 A királyok kedvezése
 S nép kezéből a babér,

Azt megadja im tenéked
 Órjássá nőtt büszkeséged,
 Mely fejével égig ér,
 Mert nincs a nagy mindenségben
 Úr fölötted földön, égen,
 Mert, kit istenül fogadtál,
 Általad s csak benned él!

Ezt tettük mi, könyvek, véled,
 Lelkünk régen lelkeddé lett,
 Hitvány rongy az, min boszúdat
 Állni jogtalan lihegsz.
 Hogyha mégis rossz órádban
 Elpusztítnál tűzhalálban,
 Balgaság, mit elkövetsz.
 Ám ha szívedből kitéped
 A kezed faragta képet,
 Vesd a lángba istenséged!
 Minket már hiába vetsz.»

NEVELŐ ANYÁNK SÍRKÖVÉRE.

Anyánk helyett anyánk volt,
Nem vér, de szív szerint :
E dús szív drága kincsét
Reánk költötte mind.

Ha tudnánk jelt emelni
Hálánkhoz foghatón,
Hol áldott hamva nyugszik,
Cheops gúlája vón.

(1898.)

ADÉL.

I. Prologus.

Egy édes arckép áll előttem,
Mely nékem sok szépet mesél,
Egy régi kép derűs időkből
S alatta kedves név : Adél.

Megírom a történetét most :
Nem költemény, de szín való
S hasznos tanulság áll a végén.
Okulj belőle, olvasó!

II. Találkozás a Tátrában.

A Táttra szép vidékén járok
A leghatalmasb csúcs alatt.
Minő tájkép! De szembe jó most
Két gyönyörű staffázsalak.

Bakfiskorukban láttam őket,
Egyik se volt nekem kapós :
Szilajságuktól visszarettent
Az ifju, de komoly tudós.

Játszottak ők velem fogócskát
 És vittek egy gyepágy felé
 S úgy buktattak keresztül rajta,
 Hogy szinte nyekkentem belé.

Én meg resteltem szörnyű mód a
 Méltóságom vallotta kárt,
 Hogy így tettek csúffá e süldők
 Egy újdonsült magántanárt.

Nem is mentem többé feléjük,
 Pedig vesztettem, hej, sokat,
 Mert közben a feshő bimbókból
 Két szál pompás virág fakadt.

Most első pillanatra látom,
 Hogy e nővérek mily dicsők,
 S megértem már néhány szavukból:
 Vidámság istennői ők!

Mindjárt magukkal is ragadnak
 És többet el nem eresztenek:
 Tetszik nekik, hogy újra látnak,
 Ragyognak rám a szép szemek.

Nekem is tetszik mind a kettő,
 De vélök már most mit tegyek?
 Mindkettő oly csodásan kedves:
 Lovagja mellyiknek legyek.

És érik bennem bölcs határozás,
 Hogy bölcsőbb már nem is lehet :
 Hogy én majd azt fogom szeretni,
 Ki engemet jobban szeret.

III. Barlangligeten.

Sétálunk másnap társasággal
 Lomnicről szép erdőkön át
 A gyönyörű Barlangligetre,
 Mely a fáradtnak enyhet ad.

Enyelgek hát a két leánnyal :
 Búbajos mind a két szirén,
 És a probléma kínoz egyre,
 Hogy mellyiket szeressem én.

Nagy éhesen célunkhoz érve
 Keressük a restaurációt,
 S Adél indítványozza nékem,
 Fogyasszunk együtt porciót.

Minő kegy! Én a pincéreknek
 Kiadtam az utasítást
 És egymás mellett ülve szűken
 Megettünk együtt öt fogást.

Nekem nem sok jutott, de mindegy :
 Problémaoldás volt a cél.

Ő kedvel engem jobban! Így lett
Az ideáлом szép Adél.

IV. A fővárosban.

A fővárosban fölkerestem
A szép nővérek otthonát :
Fogadják ők nagy gaudiummal
A háznak új udvarnokát.

«Maga is itt van, nagyszerű ez!
— Nevetve szól a két hamis —
Velünk jön zsúrba, bálba, jégre :
Hasznát vesszük magának is.»

És mentem zsúrba, bálba, jégre,
Miegy tudósnak nagy robot,
De nem hiába : nékem adták
Jutalmul a vasárnapot.

Ez nálok zsúr s nemcsak teázás,
Mert adnak drága vacsorát :
Mióta élek, még nem ettem
Olyan finom túrós csuszát.

Kedves ház! Gyermekségem óta
Ismert már engem a két szülő,
De megcsalódott bennem apjuk
És vélem egyre zsörtöl ő.

Nem fér fejébe az öregnek,
 Hogy nem tudok kártyázni én :
 «Ugyan hogy tudtál már felnőni
 Ily bornyú módra, szép öcsém!

Eredj a lányokhoz, fiacskám,
 Ott tán több hasznodat veszik.»
 A szép szót szívesen megértem
 S vagyok közöttük reggelig.

A szép Adél halmoz kegyével
 És vélem nagy csodát mivel :
 Mellette ülnöm már mulatság
 S időm telik a semmivel.

És én, kit élet és tanulmány
 Komollyá tett idő előtt,
 Leszek vídámmá, mint a gyermek,
 Ha szemtől-szembe látom őt.

Mert elhiszem, ha rátekintek,
 Hogy szép az élet és világ :
 E tündér megtanított arra,
 Mi az öröm s az ifjúság.

V. A városligetben.

Itt a szép május első napja,
 Megyünk ki a ligetbe hát ;

Mint a tavasz, derűs a kedvünk,
Veszünk sok szép vásárfiát.

Benézünk ott a kis színházba,
Egy felvonásra leülünk ;
A Barokaldi cirkuszában
Tudós póniknak örülünk.

Repülünk a hullámvasúton :
Nyavalyás lettem tőle én ;
Habos kávét is uzsonnázunk
A panoráma tetején.

Én megnyugodtam : az élvezetben
Most már elértük a tetőt ;
De haza menve elhaladtunk
Egy ócska ringlispíl előtt.

Egyéb se kellett szép Adélnak :
«No, doktor, most megkergülünk!
Itt a mulatság koronája :
A ringlispíltre felülünk.»

Hiába húzódoztam tőle :
Ez a kobold lelkű leány
Nem ád pardónt, ott kellett ülnöm
A kerengő faparipán.

Resteltem már kamaszkoromban,
Hogy ily járműre üljek én,

S ülök, mint címzetes professzor,
Ott, hol szabó- és péklegény!

Elismerem, hogy a mulatság
Ily villivel mesés, csodás,
De, istenem, mit szól majd ehhez
A tudós univerzitás!

És mit szól, most jut az eszembe,
E skandalumhoz, uramfia,
Tudósok legfőbb társasága,
A Tettes Akadémia!

VI. A tündértanya.

Villájok volt a Duna mentén,
Körötte pázsit bársonya
És kert, merő lugas, bűvőhely,
Valóságos tündértanya ;

S ez édennek végső zugában
Volt fából egy rozzant torony,
Erkélyéről a Duna látszott
S túl a Kevély, a szép orom.

Mily kedves erkély! Tétatétnek,
Bizalmas kettesnek való!
Oda a kertből senki sem lát
S elől a semmi, a folyó.

Oh hányszor mentem e kis tanyára,
 Hol mámor, üdv, varázs terem,
 Egy nagy csokorral a kezemben
 Ujpesti rossz fiákkeren.

Jártunk oda többen víg legények,
 Alkotva bizalmas nyári kört
 És űztük az édes mesterséget ;
 A jámbor britt így hívja : *flört*.

De ezt régebben így nevezték :
La gaya scienza, magyarán
 (S hozzám tudóshoz illik e név)
 A derűs, a vidám tudomány.

Oh, nem hiába, hogy szoborral,
 Ámorral, Vénusszal tele
 E drága kert, mely lesz mesémnek
 További kedves színhelye.

VII. Az új illatszer.

Ülök mellette a toronyban,
 Megint évődik ő velem :
 «Nos érzi-é, hogy millyen édes,
 Diszkrét az új illatszerem?»

Hát persze érzem, mert ez a szer,
 Bár diszkrét, nékem bódító,

De mégis ingerkedve mondom :
«Nem érzem én, kis csábító!»

«Nem érez semmit? Hát szagolja
A csipkét itt a nyakamon.»
No még ez kellett! Hát lehajlok
A hattyúnyakra nagy mohón.

Eszem veszttem bűvös szerétől
És elfelejtem én magam.
«No mit csinál? — szól ő — pofont kap!
Hisz megcsókolta a nyakam.»

VIII. A medália.

Van birtokomban kedves ékszer,
Búcsún kapott vásárfia,
Egy óraláncra függőnek szánt
Belől üres medália.

Üres maradt e kincs sokáig
S maradt vón mindég, úgy lehet,
Mert elhatároztam, hogy ebben
Csak méltó emlék kap helyet.

Egyszer, hogy a kis lányszobában
Ketten voltunk órákon át,
Szokása szerint tükrébe nézett
S rendezte szép aranyháját.

Egy gondolat villant agyamban :
Most itt a perc, megkaphatom
A várt emléket s jó, hogy éppen
Olló feküdt az asztalon.

Őt megkerültem s nagy vigyázva
Hajából nyestem, volt miből,
De észrevette, mert mosolygott :
Jól láttam ezt a tükriből.

Nem szólt, de később lent a kertben
Mégfogta a medáliát,
Ki is nyitotta s szólt : «No lássuk,
Minő emlék van benne hát.

Hah, kedves emlék! Szőke hajfürt,
Aranyszínű, mint Vénuszé!
Hát még ez is telik magától?
Csak azt tudhatnám, hogy kié?»

«Egy tündéré ez — így feleltem —
Ki érti jól a mágiát,
Azé, ki gyáva könyvkukacból
Merész, derék legényt csinált.»

IX. Az új cím.

Lugasban ülnek szép leányok,
Van csácsogás, van suttogás.

A kérdés ez : minő legyen hát
A szép, diszkrét dekolletázs.

Az egyik ezt, más azt vitatja,
Meggzólal végre a szirén,
Az ideálom : «Úgy a legszebb,
Amilyen mostan az enyém.»

Nos, oda néztem és sokáig
Feledtem ott pillantatom,
Mert megragadta a figyelmem
A két kedves, kicsiny halom.

Túlságos kandi volt a nézés
S a címet én is megkapom,
Mit sok vágytársam megkapott rég :
«No mit bámészkodik, majom!»

X. *Epilogus.*

Majom! Szép cím, gondoltam ekkor,
Szép és megtisztelő nagyon ;
Be kár, hogy ezt az almanachban
A többihez nem adhatom.

Mert voltam címzetes professzor,
Kinek a *chance*-a kedvező,
És a tudósi társaságban
Legifjabb tag, levelező.

De mindezek dacára is még
E cím oly jól esett nekem
S érzem ma is, hogy e cím nélkül
Hiányos volna életem.

Oh mert szánandó az a gyermek,
Ki társsal nem játszott soha,
S ifjú, ki lánnyal nem enyelgett :
A sors ezekhez mostoha.

Az ifjuság rövid tavaszkor
S aztán oly hűvös, zord a lét,
De szép emléke melegíti
Az élet őszét és telét.

(1923.)

TÜNDÉRÁLOM.

I. Előhang.

Az álmok országában éltem,
Mióta élek, mindig én :
Mit itt gyűjtöttem, féltve őrzöm
A kincset szívem rejtekén.

Mert gyűjti a pénzt a kapzsi ember,
A műértő szép képeket,
Tudós nép ócska pergamentet,
Én, álmodó, emlékeket.

Lelkemben ünnep van ma, ünnep
S oly ájtatos csend, mint soha :
Táruljon hát fel dús szívemben
Emlékeim szent csarnoka.

Álmodjam újra legszebb álmom,
Mit egykor ifjan álmodám :
Jelenj meg, álmaim tündére,
Én édes szép Titániám!

II. Vitorlázson.

Szép nyári késődélután van,
Fény játszik felhőtörleten,
Sötétkék Ádriát utánoz
Füred mellett a Balaton.

Sétálok én a bájos parton,
A tó azúrját nézdelem ;
Kedves pár jó, melyet látásból
Rég ismerek, szemben velem.

Öreg művész és szép leánya :
Nehéz kórságból keltek ők,
De gyógyulástól új erőre
És új öröme ébredők.

Ismerkedünk : a vízre vágyunk,
Ma csendes ringatást kínál,
És engem a jókedvű piktor
Vitorlázásra invitál.

Hajón vagyunk : színét a tájnak
Ott kémli a szín mestere,
Kemény padon ülünk mi ketten
S kezdődik a terefere.

Beszélek hát sok léhaságot
S a tréfát, gúnyt előszedem,

Mivel profán világ előtt én
Szívem szentélyét elfedem.

Mert e szentélybe nem tekint be,
Csak, kit méltónak vélek én :
De hirtelen melegség támad
E zárt kebelnek balfelén.

Alig két szót szóltál, leányka,
Alig néztél szemembe még,
S már azt hiszem szelíd gyönyörrel,
Hogy én ismerlek rég, de rég.

S nem szólok többet léha szót. már
Ezen a szép hajóuton :
Már érzem, hogy szívesen túrsz,
Hogy jó vagy hozzám, már tudom.

III. Tihanytól Keszthelyig.

Oly szép a reggel, most kel a nap,
Mint a smaragd, a Balaton :
Kirándulók kies Füredről
Megyünk Keszthelyre gőzhajón.

A kedves lányka is velünk van,
Engem meg elfog a negéd,
Mint annyiszor, s nem fogy ki számból
A sok hiú üres beszéd.

Tréfás haraggal mondja ő: «Hát
Nem hagyja abba estelig?
Beszél Fűredtől Tihanyig már,
Most már hallgasson Keszthelyig.»

Én megfogadtam a parancsot,
Leültem én baloldalán
És egy kukkot se szóltam többet,
De szívverését hallgatám.

Mondhatlan édes e közelség!
Érzem hajának illatát
És látom keble pihegését,
Lesem minden pillantatát.

Nem volt nehéz a hallgatás így:
Hisz tündérialom szálla rám,
És éberen, nyitott szemekkel
Az üdvömet megálmodám.

Célnál vagyunk: asztalt keresni
Megyünk a vendéglőbe már:
Ugyancsak víg élet van erre,
Zeng itt a húr, cseng a pohár.

Köröttünk egyre hangosabb zaj
És mink még mindég hallgatunk;
De szól ő végre: «Szóljon hát már!
Hiszen rég Keszthelyen vagyunk.»

Nem szólok én, minek beszéljem,
 Mit úgy is tud már ő velem :
 Jó pajtás voltam még Tihanynál,
 De, hajh, szerelmes Keszthelyen.

IV. Boldogság.

Kísérőd lettem így a fürdőn
 S követtelek, mint árny a fényt :
 Nem untad a tudós gavallért
 És jól szívelted a szerényt,

Ki boldog volt, ha kebelére
 Egy rózsát tűzött szép kezed
 S hálájaként ha lopva, félve
 Megcsókolhatta e kezet.

Te meg fogadtad naiv örömmel,
 Ha illatos csokrot hozott
 Vagy egy doboz finom cukorkát,
 Mit Gerbeaud mester alkotott.

Mily boldogság, ha kettő lelke
 Egymáshoz vágyva közelít :
 Megismerhettem fényes elméd
 S arany szívednek kincseit ;

Elméd, mit oly szépen kiművelt
 Művészatyád, a bölc, a nagy,

S a szíved, mellyel a nemesnek
S igaznak méltó lánya vagy ;

És megnyithattam e méltónak
Keblem szentélye ajtaját,
Hogy lásd, ki az való alakban,
Ki híved lett, az új barát.

Így telnek napjaink derűben,
Egyforma szépen, boldogan,
És nincs unalmas közte egy sem,
Bár mindnek egy programja van.

Ott várlak reggel már a kútnál,
Elnézem a gyógyulók sorát
S lelkem repes, ha a nyárfasorban
Feltűnik kedves pongyolád.

Szép délelőtt a park zugában
Költőket olvasok neked
És lelkesedve magyarázok
Egy-egy szerelmes éneket.

Ha rossz idő van, a teremben
Együtt ülünk a pamlagon,
Vagy ülsz a zongorához, én meg
Művészjátékok hallgatom.

Oh drága játék, halk piánó!
Lelkembe lopózik édesen,

S ha elhangzott, folytatja szívem
Ábrándosan, szerelmesen.

Majd délután a hűvös parton
Hol sétálunk, hol leülünk,
S a színjátszó, tündéri tónak
Szemléletébe merülünk :

S idézem Himfyt enyelegve,
Hogy a szívünkben szent tűz ég
És hogy felettünk és alattunk
És hogy bennünk is ott az ég.

De este is találkozunk még
Rozzant fabódé padjain,
Mulatva kis komédiások
Ügyefogyott játékain.

Színház után még a verandán
Búcsúzkodván beszélgetünk
És tudjuk, amily boldog esténk,
Épp oly boldog lesz reggelünk.

S ha jó az éj, mit az nap éltem,
Lelkemben zsong a szép való
S emlékeim szimfóniája
Elringat, mint lágy altató.

V. Búcsúzás.

Utaztok már : hát itt a búcsú,
De égnek hála, nem komoly ;
Te szívesen hívsz otthonodba,
Orcádon biztató mosoly.

Kezemben a legszebb ajándék,
Legédesebb búcsúfia :
Egy édes arckép és alatta
Egy édes név : Kornélia.

Búcsúztatóid bokrétaít
Viszi egymás hátán-hegyén
A szolganép, de kis kezedben
Csak egy csokor van : az enyém.

Megindul már a gőzhajó is,
Te intesz még egy kedveset,
Előveszed majd csipkekendőd
S felém vidáman lengeted.

Nem látlak már, de azt a kendőt
A szél még egyre lengeti :
Az a fehér kendőcske nékem
A sors kegyelmét hirdeti.

VI. Viszontlátás.

Hogy a városba visszatértem,
Első utam hozzád visz el,
Ott állok már a lányszobában,
Te a sétából érkezel.

Leülsz : az ernyős lámpa fénye
Csókolja hófehér ruhád ;
Amott sötétlik büszkeséged,
A drágaművű zongorád.

Örömmel üdvözölsz, beszélgetsz,
De én csendes vagyok nagyon,
A kedves szót alig hogy értem,
Szívem zenéjét hallgatom.

Hisz mintha édes ének szólna
Ott benn, egy lágy szerelmi dal,
Amit lehelletfinomsággal,
Halkulva ejt az ajk, ha vall.

Te látod, nem megy a beszéd ma :
Még zongorádhoz csendesen,
Piánót játszol, mint szokásod,
Művészi kézzel, édesen.

Hát megtaláltad lelkeink közt,
Oh kedves, a harmóniát :

Lehelletfinom, halk zenéddel
Kiséred szívem lágy dalát.

VII. Ninon dala.

Szentélyem lett, hol élsz, az otthon,
A kedves, meghitt környezet :
Jámbor vagyok, ha jössz elémbé
És csókra nyújtod a kezéd.

Felejttem itt, mi megzavarná
Lelkem forró áhítatát,
Felejttem a profán világot
S a hétköznapi gondját, baját ;

Felejttem multam sok tusáját
S jövőmnek aggodalmait,
Felejttem bűnös büszkeségem
S a nagyravágyás álmait ;

S mint a hívó, ha imája közben
Egy áldott képre rámered,
E szentélyben nem érzek semmit,
Csak tégedet, csak tégedet.

Egész valómat önfeledtség
Nagy boldogsága járja át :
Így hallgatom, reád tekintve,
George Sand barátja bús dalát,

S igaznak érzem, mit te játszol
 S nővéred énekel nekem :
 «Ninon, Ninon! Mit ér az élet,
 Ha nincs a szívbe szerelem?»

VIII. Társaságban.

Most már zsúrokba járok én is,
 Mit nem nagyon szívelhetek :
 Van ott olyan sok szép gavallér,
 Hogy én hozzád se férhetek.

Egy szót se tudnék szólni néked,
 De te segítesz a bajon
 És kérsz, a tisztelt társaságnak
 Szavaljam el egyik dalom.

Kiállok hát a zongorádhoz
 És szinte reszketek, hiszen
 Oly furcsa verset mondok én most,
 A mit nem ért meg senkisé.

Mindegy : te érted s lelkesítesz,
 Mert a rímek csengésinél
 Tekinteted reám függeszted
 És szép szemed hozzám beszél.

Mit bánom én, ha a társaságnak
 E vers csak zengő szóhalom :

Tudod te, mért lettem poéta,
Tudod te, mit beszél dalom.

IX. Bálban.

Bálban vagyunk ma : itt a farsang,
Virágjában van a szezon ;
El kellett jönni nékem is most,
Mert udvarodhoz tartozom.

Kacaghatnék : hát én a bálban?
Hát ennek is eljött a sora?
Hisz a világ nagy farsangjában
Nem voltam táncos én soha.

De mért ne? Hisz jó szívvel néztem
Mindég a más vigalmait,
S te vagy ma bákirálykisasszony :
Anyád a patronessz ma itt.

Áll már a bál : mosolygva nézem,
Hogy visznek fürge táncosok,
De végre még se tagadhatom, hogy
Kissé unalmas a dolog.

Szünet jön és a fáradt párok
Most a nyugalmat élvezik.
Magához int : «Jőjjön, barátom,
A tánca most következik.»

Így szól s kart karba öltve járunk
 S a legbüszkébb pár ő meg én
 És a legédesebb pillantás,
 A legnyájasb szó mind enyém.

Nem bál ez már, de bűvös ünnep,
 A szála tündérrel telik :
 S én szólok halkán : «Hála, kedves!
 Most már kihúzom reggelig.»

Hajnalban ballagok az úton,
 Mely otthonomhoz elviszen,
 S vidáman dúdolok magamban :
 Hogy jól mulattam, azt hiszem.

X. Az operában.

Együtt vagyunk az operában,
 Ülök hálásan oldalán :
 Ő oktatott engem zenére,
 A művészújjú ritka lány.

Ő megnyitotta én előtttem
 A hangok bűbajos honát
 És új gyönyört hozott szívemnek,
 A szép élmények új sorát.

A dalszínház ma telve néppel,
Hugenották áll a lapon :

Raoul s Valentine nagy duettjét
Éneklik most a színpadon.

Egymásra lelt ott két szerelmes,
Két hű szív, összedobbanó,
S elhangzik a hősnőnek ajkán
A vallomás : *Io t'amo*.

Olasz nő mondja ezt s a hangja
E faj hevével van teli :
Ez játszik lelkünk minden húrján
És édesen rezegetteti.

Dicső hang, mely mélységbe szállva
Hevít : oly szívbe markoló,
S midőn felszökken a magasba,
Világít, mint a fénygolyó.

Io t'amo: ily hangon ejtve
Elbűvöl mondhatatlanul ;
Mi összenézünk pillanatra
És értjük egymást szótlanul.

Megszállja lelkem boldog érzet
És édes, büszke diadal,
Hogy egyformán nyilalt szívünkbe
A szép olasz szó és a dal.

Igen, van a nézők terén is
Két szív, mely összedobbanó

És visszhangozza az égi hangot :
Io t'amo, io t'amo.

XI. A Margitszigeten.

A boldog Margit szent szigetjén
 A sűrű lombú fák alatt
 Járok-kelek holdfényes estén :
 Itt tölti ő a hét nyarat.

A fürdő tisztására érek :
 Minden világos e helyen ;
 Ott látom állni őt magában
 Harmattól csillogó gyepen.

Ott áll, ott áll a szép alak, kit
 A hold ezüsthénnel bevon,
 És hófehér palást a vállán
 És a kezébe liliom.

Ki vagy te? Költő legszebb álma,
 Szent János-éj igézete!
 Rád ismerek : Titániám vagy,
 Az álmaim tündére te.

XII. A műteremben.

Atyádnak tágas műtermében
 Volt egy kedves, kicsiny sarok.

Oh édes zug, hol annyit ültünk!
Rá most is hányszor gondolok.

Ott függött mesterünk sok képe :
A Vénusz, a Nyár és Tavasz,
Madonna, Emlék és Merengés,
S mi legszebb volt, a Múzsza az.

S ez, drága, mind de mind te voltál,
Igen, te, szívem édene,
Művészatyádnak ideálja,
Megihletője, mindene.

Meg is kérdeztél egyszer engem,
Hogy szívem mellyikért hevül,
Hogy birni mellyiket szeretném
Barátságunk emlékeül.

«Én néked lelkem szárnyalását,
Az ihletet köszönhetem
— Feleltem én — oh add a Múzsát,
Te földi Múzsám vagy nekem.»

Idadtad és a kép szobámban
Ma is díszíti a falat.
Azóta, hajh, rég elszakadtunk :
Ez emlék az, mi megmaradt.

Utánad már az én szívembe
Nem költözött több földi lány :

Kit még imádtam, égi asszony,
A komoly Múza volt csupán.

De, hogyha ez az égi asszony
Álmomban néha megjelen,
Fenséges, istennői arcán
Vonásaid felismerem.

XIII. Utóhang.

Ez a mesém, szívem meséje!
Ki hallja, unja, úgy hiszem.
Elismerem, szegény történet,
Hiszen nem történt semmi sem.

Sosem szóltam hozzád merész szót,
Féltem, hogy érte számkivetsz!
Sosem mondtam neked : szeretlek,
Sosem mondtad nekem, szeretsz.

Sosem kóstolta ajkam ajkad,
Sosem pihentél keblemen ;
A csók is, mit kezedre adtam,
Nem csók volt, csak lehelletem.

De én mindig oly dőre voltam,
Aki nem él, csak álmodik,
Mert fél, az élet megcsúfolja
Legszebb, legédesb álmait.

S te a szemem sosem nyitád fel,
Te álmot adtál énnekem,
Szépséges álmot : hála érte,
Ezért magasztal énekem.

Hisz boldog a jámbor álmodó, ha
A zord való rá nem borult.
Vagy álom nem szebb a valónál?
Nem szebb az emlék, mint a mult?

Ilyen világ az én világom :
Nem éltem én e sártekén,
Hisz ifjan álmaimban és ma
Emlékeimben élek én.

(1923.)

IFJABB TOLDY LÁSZLÓNAK.

Tudós zenész, ki jó barátom
S tanítótársam vagy nekem,
Ki nékem annyit énekeltél,
Halljad te most az énekem.

Tudod, hogy nékem a mesterségem
Nemcsak tudásnak halmaza,
De nevelése enmagamnak
S érzékeny lelkem vígasza.

Tudod, hogy csüggök az ó világon,
Akár egy vesztett édenen,
Hogy szép Hellas, nagy Róma nékem
Bálványom, üdvöm, mindenem.

És mégis néha írgyellek,
Ki írgy ember nem vagyok,
Hogy Alma Materünk keblében
Te a zenét taníthatod.

Írgyel a régiség barátja,
Hogy mindennap hirdetheted
Fogékony szívű ifjuságnak
A legifjabb művészetet.

Mert régi, régi művészet már
 A szín s vonal művészete,
 De csak két évszáz óta fénylik
 A hangművészet, a zene.

Amannak már adott nagy mintát
 Az antik, a görög világ,
 Midőn megújult fénysugára
 Elárasztá Itáliát,

S megihleté művészetével
 A boldog kétszázévi közt,
 Véső s ecset pompás virágát,
 Nagy Angelo s Bernini közt.

Csak erre jött a másik két száz,
 Szellemkincsekben nem szegény,
 Amelynek kincse közt nincs egy sem,
 Mi túltehetne a zenén.

Bizony mondom neked, barátom,
 Mivel új korunk büszkélkedik,
 A sok név közt nincsen dicsőbb sor,
 Mint a sor Bachtól Wagnerig.

Őket pedig nem támogatta
 Egy Phidias művészete :
 Mi ő előttük volt zenében,
 Csak a mesterség kezdete.

S mihez már minden más művészet
Előttük régen eljutott,
Ők még csak Voltaire századában
Érhettek klasszikus fokot.

Ők nagyjaink közt legnagyobbak :
Alkottak új művészetet,
Ők adtak új kor szellemének
Egészen új értékeket.

De épp, mert ennyire új az érdem,
Nem volt időnk se arra még,
Hogy kellőképen megbecsüljük
E hangtitánok érdemét,

És megtanítsuk a világot,
Hogy kincsünk legnagyobbika,
Mit új két száz adott minékünk,
Ez új, e drága muzsika.

Hiába is feddik korunkat,
Hogy művészet nélkül való,
Mert stílusában nincsen összhang
A régiekéhez fogható,

Midőn az építés, szobrászat
S festés mind egy lelket lehelt
S az óriás dóm a kilincsben
S a kulcsban is párjára lelt.

De elfelejtik ám e feddők,
 Hogy kétszáz évvel ezelőtt
 Az ember művészgéniussza
 Egy új hazába költözött.

Elhagyta a szín s vonal hazáját
 S a hang honában vesztegel
 És itt elérte a legnagyobbat,
 Mit földön ember érhet el.

Igen : korunk nagy büszkesége,
 Szemének fénye a zene,
 S ha a jövőben elfakulna
 Sok más egyéb nagy érdeme,

Ez egy bármily késő utódok
 Előtt sem halványul soha
 S ragyogni fog korunk örökre,
 Mint a zenének fénykora.

Ezt hirdesd, édes jó barátom,
 Ki nagy név terhét hordozod :
 Ez legyen üdvös híradásod,
 Ez drága evangéljomod.

Ez vigasz nekünk, kik a hangnak
 Köszönjük szívünk élveit,
 S hogy még méltónak tartjuk élni
 E síralom völgyében itt,

Hol minden rút s minden gonosz már
És minden fáj, ami való,
Hol enyhet csak művészet adhat,
Ez a nagy fájdalomcsaló.

S ezért vagy írigylésre méltó,
Mert mindennap hirdetheted:
«Vigasztalódjál, elborult kor!
Van néked is művészeted.»

(1923.)

VASQUEZ GRÓFNÉNAK.

I. Előhang.

Oh grófné, szemben ülsz velem hát,
Te, nékem oly dicső alak!
Kit én sok éveken keresztül
Csak a színen láthattalak.

Szívemben édes meghatottság,
Sok kedves emlék érzete,
S fülemben ott cseng ismert hangod,
Mint égi szférák zengzete.

Engedd, hogy én, kit számtalanszor
Tett boldoggá az éneked,
Hálámnak lelkes énekét most,
Művésznő! elzengjem neked.

II. Szába királynéja.

Ott hallgatom az operában
Goldmarknak forró hangjait :
Ott állsz Sáron rózsái közt te,
Asszád arája, Szulamit.

A vőlegényt várjátok együtt,
 Ki messze útról érkező,
 És váltakozva zengitek, hogy :
 «Tied lesz ő!» — «Enyém lesz ő!»

Az ének végén szárnyas hangod
 A szédítő magasba száll,
 Szerelmi mámor bércfokára,
 Hol már az üdv szentélye áll.

Mi zeng e hangban? Szűzi érzés,
 A mátkaság igézete,
 Az édes, szép boldogságvárás
 S a hű lélek szilárd hite.

És mintha bennem is újra élne
 Egy kedves frigy reménye még,
 Mit egykor régen, bár hiába,
 Epedve, várva álmodék.

III. Alarcos bál.

Éj évadján ott állsz a dombnál,
 Hol bűnösnek kell halnia,
 És vívod szíved szörnyü harcát,
 Nemeslelkű Amélia!

Hitveshűséged ostromolja
 Nemes, de tiltott szerelem,

És kebled orvossága ott nő,
Varázsfű, a vesztőhelyen.

Ettől térhetne vissza hozzád
A szív nyugalma s nőerény,
De félve félsz letépni onnan,
Hol éjfelen kísért a rém.

És fáj is örökre elveszítni
A kedves, titkos kínokat
A gyöngéd szívnek rejtekéből,
Mely szót az észnek nem fogad.

A szent kötés gyötör, mi téged
A boldogságból számkivet,
S mennybéli hangon bűgva, nyögve
Megsíratod szegény szived.

Lelkemre száll e gerlebűgás,
Ez édesen bús síralom,
De kissé a magam szivét is,
Ez árva szívet síratom.

IV. Aida.

Bűnhődik a vezér: miatta
A harcnak titka elvesze;
Ott állnak sziklasírba zárva
Aida s bűnös kedvese.

Szerelmük az, mi veszti őket :
 Most készek együtt halni meg
 És egy utolsó, szívet tépő
 Szerelmi kettőst zengenek.

Elzengik újra multjuk üdvét,
 Szerelmi üdv eksztázisát,
 A Nílusparti fogadalmat,
 Mint édes nászmelódiát.

Aída! haldokolsz, de szíved
 Már a haláltól nem remeg,
 Eget látsz nyílni kettőtöknek
 S lelked megnyugvás szállja meg.

És hangod a végpillanatban
 Oly tiszta s mennybe szárnyaló :
 Eltűnsz a földről, mint az angyal,
 Ki égbe száll s égből való.

Lelkemre is megnyugtatóan
 Borul rá e szent pillanat :
 Megnyugtatótt az örök Isten,
 Kihez röpült végső szavad.

V. Hugonották.

Vérnászra készül Párizs népe,
 A sors a kockát elveté ;

A régi hit hívője vagy te,
Szerelmesed már új hité.

Valentine vagy s a vészt tudod jól,
Mi a városra ráborult,
Készen, hogy, bár halálod árán,
Megmentessed a kedvest, Raoult.

Hogy visszatartsad a tusától,
Egy szörnyű éjnek a felén
Megvallod néki szíved titkát,
Mit ő nem sejt: «Szeretlek én!»

Együtt van csábítás e hangban
S a rémület kísértete
És a leküzdött nőszemérem
Vergődő, kínos érzete.

Raoul már nem tud harcba menni :
Légyottra maradsz te ott vele
És Bertalannak gyilkos éje
Lesz a szerelmed éjjele.

S a vészharang kongása közben
És puskaropogáson át
Mindent legyőző szenvedélynek
Zenged fenséges himnuszát.

A vad, kegyetlen harckialtást,
Kínos halálhörgéseket,

Asszonyjajt, férfiúordítást
Mind túlszárnyalja éneked.

Egy tört szív nagy tragédiáját
Én véled együtt érezem
S eláll keblemben a lehellet
És könnybe lábbad a szemem.

VI. Othello.

Hálósobádban ülsz leverten,
Mebántott nő! Szíved remeg:
Már láttad Othello vad haragját
És balsejtelmek gyötrenék.

A szomorúfűz bús danája
Hangzik most édes szájadon,
Majd lágyan zengő hangod elhal
Egy halk, egy méla sóhajon.

Elhagy komornád: a magányban
Rémekkel kísért a homály
S éles sikolyra nyitja ajkad
A vérfagyasztó borzadály.

Szívet rendítő e sikoltás,
Amelytől mind megrettenünk
S egyszerre félünk és ujjongunk,
Gyötrődünk és gyönyörködünk.

Minő bűvös hang ez, hogy ebben
 Ilyenkor is báj, égi, van!
 A durva élet így nemesbül
 Művészet régióiban.

VII. Az ének hatalma.

Grófné! Minket, poétanépet,
 Szép munkánk közben, egy, mi bánt :
 Hogy érezünk művészetünkben
 Mindég egy fájó nagy hiányt.

Mert tudjuk jól mi : legyen a vers
 Akármily szépen hangozó,
 A szó elég a gondolatnak,
 De érzésnek kevés a szó.

Érzést megtestesíteni hang kell,
 Varázsos hang s harmónia :
 Karöltve járjon hát, mint régen,
 A költemény s a muzsika.

Ezért repes lelkünk, mikor te
 Nekünk adod, mint hű segéd,
 Bűbájos ajkad, a zenének
 Ez élő, lelkes hangszerét.

Hol egyként szép : mélység, magasság
 S egy fok se tompa vagy hamis

S hol éppoly teljes, mint a hangé,
Az érzelem skálája is.

Ez ejt meg mindenkit, ki hallgat,
Mert rögtön érzi azt kiki :
E drága énekben magát egy
Dúsgazdag lélek éli ki.

Hisz épp azért dicső a hangod
És minket szent öröme hív,
Oh, mert akármit énekelsz is,
Van benne hév, van benne szív.

VIII. Hálaadás.

Tünőben volt már ifjuságom,
Midőn először láttalak
És szívem géniussza lettél,
Mint jóságos tündéralak.

Zord férfikor várt én reám már,
Némultak lelkem húrjai
S gyöngéd érzésit úzni kezdték
Nagyság, dicsőség álmai.

De tőled, grófné! megtanultam
Meg nem tagadni multamat
S művészetedben újra éltem
Elvesztett ifjuságomat.

Tanultam újra én szeretni,
 Remélni, hinni hű szívet,
 Tanultam félni a kegyetlent,
 Ki üdvösségből számkivet.

Tanultam mámort és rajongást,
 Tanultam méla bánatot
 És elfeledni a világot
 S élvezni egy pillantatot.

Igen, lelkeddel összeforrtam :
 Éreztem, hogy velem rokon,
 S örülni tudtam örömednek
 És tudtam sírni sorsodon.

Ezért nem bírta hát az élet
 Keblem virágít irtani :
 Termékenyek s lágyak maradtak
 A férfiszívnek rostjai.

Ebből fakadt a forró hála,
 Mit én irántad érezek,
 Oh, mert lelkemnek ifjusága
 Az, mit neked köszönhetek :

Lelkem megőrzött ifjusága,
 A művészet szeretete,
 Érzés utánaérezése
 És életem költészete.

Dalod lesz az, mi a szívemhez
Végső órámban is beszél,
Mert égi hangjaid visszhangja
Lelkemben mindörökre él.

(1923.)

ÉLETEMBŐL.

I. A templomban.

Kolostor áll a kis város szívébe,
Mellette templom, a rend temploma ;
Megyünk diákok reggel a misére,
Utána vár a régi iskola.
Érezzük már a drága gerjedelmet,
Mely Isten s emberek közt ver hidat :
A Szentlélektől esdeklünk kegyelmet,
Kezünkben könyv, szívünkben áhitat.

A szent szolgálat is megindul végre,
Már száll a tömjén, bűg az orgona ;
Lelkünk is felszáll, mint galamb, az égre,
Hol vár reá az ő örök hona.
Az oltárnál ott áll fehér ruhába,
Hű gyermekszívem akiért repes,
És szent bort töltet szent aranypohárba
Kedves tanítóm, ifju szerzetes.

Midőn meglátom forró áhitatban
Áldozni, így átszellemülten, őt,
Egy megkapó, egy ellenállhatatlan
Érzés vesz jámbor lelkemen erőt :

Hogy egykor köntösét én is viseljem,
 Imával töltsek éjet és napot,
 Oltár szolgálatát kiérdemeljem
 És majdan, mint ő, én is álljak ott.

De ihlett ajkán hangzik már az *Ite*
 Tisztán, csengőn, mint angyalok dala ;
 A Szentlélek, reméljük, megsegíte :
 Kitarva már a templom ajtaja.
 Még távozóban Raffael szűzére,
 A Szűzanyára száll tekintetem
 S a fogadalmat, mely bennem megére,
 Örvendő szívvel ismételtetem.

II. Az iskolában.

A csengetyű szól : vége a misének,
 Megyünk az iskolába szaporán,
 Nagy gondja van most sok kicsiny legénynek,
 Majd szétoszlunk a folyosók során ;
 De én, van néhány percem, a terembe
 Még nem megyek be, künn sétálgatok :
 A tornácok falán szép sorba, rendbe
 Ott függ a sok kép, vélők múlatok.

Holt istenek szentélyét megcsodálom :
 Hát ily derűs ház volt az istené?
 Leányok, ifjak, szépek mint az álom,
 Mosollyal intnek a néző felé.

Ezek nem éltek síralom honában,
 Szerették a világot, életet,
 Mert e világban, e pogány világban
 Minden sugárzik és minden nevet.

Tovább bolyongok : most látom, hogy ott áll
 Az ideál, kiért szívem repes,
 Fülkében álló szép ábrázolatnál,
 Kedves tanítóm, ifju szerzetes ;
 És látom újra hő áhítatában,
 Egész lényében szellemülten őt,
 Úgy, mint imént, az Úristen lakában
 Miséje közben oltárkép előtt.

Mi az, mi arcát szent fénnel bevonta?
 Szentképnek kell tehát ott állnia.
 Tán Krisztuskép vagy tán a szűz Madonna,
 Amint festette Urbino fia?
 Szentkép, arany s ivorból összetéve,
 Mit a Parthenonban Phidias rakott,
 Nem a szent Szűz, de más szűz : bölcs Athéne,
 Az atyjaszülte istennő van ott.

III. Meghasonlás.

Szent férfiak! Midőn az iskolába
 Templomból jöttök, hogy tanítsatok
 S beültök a katedra trónusába
 És oktatásra nyílik szájatok

S a zsenge ifjuság szent áhitattal
 Figyelve csügg az ékes ajkakon :
 Tudjátok-é, az ifju mit tapasztal?
 Hogy pap s tanító lelke nem rokon.

De régen, tán mióta a világ áll,
 Mindíg csak egy volt templom s iskola :
 Mást a katedrán s oltár zsámolyánál
 Pap és tanító nem mondott soha.
 Népeletek csodás harmóniája
 Ilyen talajba verte gyökerét ;
 De tik vajjon gondoltok-é reája,
 Hogy őrizzétek lelkünk édenét ?

Templomtok elvisz a mesés Keletre,
 Hol egykor a választott nép lakott,
 Mely borzalommal nézett az egekre
 És istenének mindent áldozott.
 Az emberpár előtt a menny kinyílt
 És onnan szólt a szörnyü intelem,
 Hogy a tudásfa szép gyümölcse tiltott
 S legfőbb erény a jámbor félelem.

De iskolátok arra néz, hol éltek
 Csábító, büszke, bátor szellemek :
 A mindenséggel bizvást szembenéztek,
 Kérdezni és kutatni mertenek.
 E népet az Igazság vágya vona
 S úgy hitt az észben, mint még soha más,

S a megváltó szót Sokrates kimondta,
Hogy nem kettő, de egy : erény s tudás.

E két tanítást, bár varázsos ésszel,
Hiú törekvés egyesíteni :
Előbb békél meg az olaj a vízzel,
Mint a Kelettel Hellas bölcsei.
Erény nekik, mint óhajtnak csodálván,
Mitől az írás minket óva int :
Istenség helyt emberség ott a bálvány!
És tik tanítottok hellént és latint?

Hisz az a nyelv, melyen szent könyvetekben
A Mester s a tanítvány ajka szólt,
És az, melyen imátok égbe rebben,
Egykor Homér és Cæsar nyelve volt.
Ti bűnötök, lelkünk harmóniáját
Ha síratjuk s keblünk nyugalma vész
S évszázak óta vívja bős csatáját
A jámbor hit s a bátor emberész.

Pedig nem könnyű elszakadni attól,
Amit hittünk s mit szentnek tart anyánk :
Szívünk is vérzik a szörnyű tudattól,
Hogy a csalódás itt omolt reánk.
Egy szent galambhoz szól fohászkodástok :
S galamb helyett ölyvet neveltetek?
Fogott én rajtam lelkes oktatástok :
Szent férfiak, pogánnyá tettetek!

Hiába mind : mert a szabadság napját
 Megláttam én a tudományon át.
 Alázat ékesíti Isten papját,
 De én nem tűnök bármi szent igát.
 A büszke ész minden bilincsre lázad :
 Oltár elé most már hogy lépek én?
 Hisz szívemből kihalt a szent alázat
 S az antik bölcsek gőgje ül helyén.

IV. A mesternél.

Kínomtól hajtva mentem mesteremhez,
 Kit síratok, bár sok-sok éve holt.
 Nem restelt ő leszállni kicsinyekhez,
 Mint egykor Az, kinek szolgálja volt.
 Az iskolák vezére messze földön,
 Az ifjuságnak védő szelleme ;
 Nem túlozok, szent hírét hogyha költöm :
 Áldást hozott ránk jószágos szeme.

Egyszer, midőn az iskolákat járta,
 Meglátta bennem a termő magot ;
 Előtte házát és szívét kitárta,
 Ő lett tanítóm s buzgón oktatott.
 Hozzá siettem kétségtől törötten ;
 Megleptem őt, nem várta jöttömet :
 «Atyám! — így szóltam — én ma gyónni jöttem
 És nem tanulni : halljad bűnömet!

Hogy pap leszek majd, néked azt ígértem :
 Szív áhította, mit a száj ígért.
 De papnak könyv kell : tőled könyvet kértem ;
 Te adtál Cæsart, Virgilt és Homért.
 Én lelkem e dicső könyveknek adtam,
 Miket be nem lep századok moha,
 De az oltárt értök, oh jaj, cserbe hagytam
 És pap többé, az nem leszek soha.»

«Nyugodj, fiam! — szólt mesterem szeliden —
 Hisz üdvösséged nincsen veszve még,
 Mert áhitat van még e zsenge szívében,
 Habár tömjéned más oltáron ég.
 A Múzsáknak szól lelked áldozatja
 És, látom én, ma is papságra vágysz :
 Pap léssz, fiam, pap léssz, Minerva papja,
 Az istennőé, kit buzgón imádsz.

Hiszen, tudom rég, téged is megejtett
 A holtan is megbűvölő leány,
 Kit ott találtak egykor Róma mellett
 A sírok útján, künn az Appián,
 Akit csodálni összegyűlt a népség,
 Mert, bár sok század óta porladó,
 Arcán, alakján ott van még a Szépség,
 A múlhatatlan, örökkévaló.

Én is kívántam látni! Egyre marja
 Ez emlék szívem, oh, sok éve már,

Mert visszatartott, mely vállam takarja
 És szárnyam szegte, a sötét talár.
 Félben maradtam: a magam helyébe
 Állítlak téged, lelkem gyermekét;
 Én áldalak az én Uram nevébe,
 Te meg kövessed kebled istenét!

Zarándokolj hát Múzsák szent helyére,
 Ahol tanítnak bölcsek és nagyok,
 Menj a tudósok ígéretföldére,
 Hol Róma áll még és Athén ragyog.
 Menj, el ne hüljön tiszta gerjedelmed,
 Utazz, tanulj, tégy össze éjt, napot,
 S a holt leányzót lángoló szerelmed
 Forró hevével föltámaszthatod.»

V. Negyven év múlva.

Én megfogadtam mesterem tanácsát:
 Tanultam holtébresztő bűvölést,
 Megjártam a tudás sok szent forrását,
 Mely Némethonban ontja bő vizét,
 Itália csodáit sorra néztem,
 Vágyó szivemben nem lankadt a hév,
 Búbajos könyvek ezrét átböngészttem:
 El is telt vele hosszú negyven év.

De végre, végre megvan olthatatlan
 Szerelmem díja: értem a varázst

S a holt leányzó, a hervadhatatlan,
 Keblemben ért dicső feltámadást :
 Oh mert feltámad ő a régi fényben
 Dicsőn ragyogva úgy, mint egykoron,
 Ahányszor én látó szent örülésben
 Lelkembe nézek s ébren álmodom.

Mit látok ott? Sötétlő ciprusfákat
 S fehér olajt, Pallas ajándokát,
 Tisztásokon táncolni Gratiákat,
 És hallom, hallom a Múzsák karát.
 Pán sípja is szól, a berket bezengő,
 Hol a szatír a nimfát kergeti :
 A völgy, a hegység, a forrás, az erdő
 Nem pusztá még, de istennel teli.

És látok szentélyt ormán sziklahegynek
 Hymettos márványától fényeset,
 Dús hordozóját egy képrengetegnek,
 Dór oszlopok sorával ékeset,
 Szent áhitatra intő méltóságot,
 Nyugodt derűt, csodás szimmetriát,
 Amely megihlet egykor egy világot
 S készit alkotásra késő unokát.

S ott benn mi áll? A Parthenonnak őre,
 Lándzsával ékes, harcot kedvelő,
 A szent kígyónak kedves etetője,
 Medusafővel szívrettegtető,

Fénylő aranyak szűzi szent virága
 És drágalátos elefánttetem,
 Bagolymadárnak égi patrónája,
 Fenséges Pallas, istennőm nekem.

Aztán, hogy egy másik templomba tértem,
 Ott látom Míló márvány Vénuszát
 S a nemes arcot bámulván megértem
 A Szépségnek rajongó kultuszát.
 Vakulva nézem teste ragyogását:
 Megejt a bájnak végtelen soka.
 Teremti-é véső valaha mását?
 Asszonyt talán, de istennőt soha.

A szent ligetben hallszik édes ének,
 A zengő húrt vak lantos pengeti:
 Főpapja ő a költők szerzetének,
 A többi mind tisztelve követi:
 És énekelnek harcot és leventét,
 És áldomást, bort, szép leányokat,
 Olympiának büszke győzedelmét,
 Szívet rendítő szörnyű sorsokat.

Ontják, pazalják lelkük drága kincsit
 S dalolnak, mint előttük senki más,
 Elvenni itt vagy hozzátenni nincs mit,
 Tökéletesség minden alkotás.
 Oh boldog én, hogy nyelvüket megértem
 S enyéme e nemes melódiák:

Oh nem hiába, hogy csak értök éltém!
Hisz most is hangos tőlök a világ.

Amott a Pnyx, Athén tágas piarca:
Ott áll Perikles, legnagyobb görög,
Beszél, beszél s villámot szór az arca —
Már reszket a nép — szája mennydörög
És rálehelve nagy tűzlelke lángját
A hallgatóra, szívét megveszi
S úgy hagyja ott az ékes szó fullánkját
Hogy az utókor most is érezi.

S kik ülnek elvonultan a tömegtől?
Klio nemes szolgálói vannak ott,
Kezökben vessző: a történetekről
Buzgóan írnak ők fényes lapot;
S a művet írják kincsül mindörökre,
Nem, hogy mulasson tűnő pillanat.
Dicsőség nékik, áldás szent nevökre!
Először mertek írni igazat.

Köszöntöm őket, majd más útra térek,
Tünődve járok a városon tova,
Míg végre egy gymnasiumhoz érek:
Lykeion ez, bölcsseknek otthona.
A kertközépre nagyszakállú vének
Mennek virágos udvar útain;
Egy ifju áll ott, dísze a nemének,
Kezében fáklya, szárny a vállain.

Ám arcán kín ül, mert bilincs szorítja,
 Száz lánc szörnyű nyomását érezi.
 Nem tudta eddig senki, hol a nyitja
 A köteléknek, mely körülveszi.
 De a vén bölcsek addig igazítják
 Furfangosan, fáradhatatlanul,
 Míg végre megtalálják zára nyitját
 S a megkötöttről a bilincs lehull.

Szabad az ifju : lánc már nem feszíti,
 A zsibbadás elhagyja tagjait,
 Fenséges arcát szent öröm deríti,
 Szép teste mozdul, bontja szárnyait
 S mint nyíl, kit a vadásznak íjja fellő,
 Repül, magasbra mint a sasmadár,
 Magasbra, mint a villámterhes felhő,
 Magasbra mint a nagy Zeus trónja áll.

Repül, repül s jobbján kigyúl a fáklya,
 Kigyúl s vakít Pharos lámpájaként,
 Kigyúl s vet a jelenvaló világra,
 Vet a jövő századokra fényt.
 Szemem kíséri őt soká az égen,
 Hisz emberszem nem látott még olyat,
 És kérdem én : «Ez ifju vajh ki légyen?»
 Felel reá egy vén : «A Gondolat!»

VI. Hálaadás.

Oh Gondolat, vakító fényű fáklya,
 Rád ismerek, keblemnek istene!
 Feltör szívemből hálám szent imája,
 Mint lágyan zengő, édes, halk zene.
 Kegyes voltál, hogy hívedül fogadtál,
 Oh mondhatatlan fenségű alak!
 S hazát nekem szép országodban adtál,
 S én boldog, hogy meg nem tagadtalak.

Oh hála, hogy nem éltem e világban :
 Az én országom más földről való.
 Boldog hon ez, mert *egy* az én hazámban
 Ábránd és élmény, álom és való,
 S míg törte mást a lét szörnyű robotja,
 Virágot szedtem én, űztem lepet :
 Hétköznapioknak hitvány szennye, gondja
 Meg nem zavarta éltem ünnepét.

Oh hála, hogy nem fonnyasztottak engem
 Rút szenvedelmek, bűnök, zord tusák
 S velem maradtál szívem szélesendjében
 Legjobb barátom, édes ifjuság!
 Mit éreztem tavaszkorom kelésén,
 Keblemben mindazt most is érezem
 És lelkem kertje éveim langyos őszén
 Még friss virágot, új bimbót terem.

S ha jó a tél, mely elhervasztja élttem,
 Nem rémít engem, mert minden napon
 Tibur bölcsével fölkiáltok : *Élttem!*
 Nem telt hiába megszabott napom ;
 S a megtörténtet nincs ki eltemesse,
 Még Az sem, aki mindent alkotott :
 Nincs isten, aki tőlem elvehesse,
 Mit a tűnő perc egyszer meghozott.

De *egy* léttel ha nincs mindennek vége
 És az való, mit a Csarnok beszél,
 Hogy tűzben pusztul ég s föld összesége,
 Majd, mint a Phoenix, új életre kél,
 Ám így se tartós, mert idők múlásán
 Ez új világ megint csak tűzbe dől
 S így áll elő évmilliók folyásán
 A végtelen sok új a régiből ;

S ha mindenik világ szakasztott mása
 A réGINEK, melyből keletkezett,
 Képének nincs egyetlen új vonása,
 Mert visszatér mind, ami létezett ;
 S az ember is ha számtalanszor éli
 Az életet, mit megfutott imént,
 S amit megért, azt mind, mind újra éri,
 Gyalázatot s bűnt, érdemet s erényt :

Nos, ez se rémít, nincs miért remegnem,
 Ha újra kell megfutni életem ;

Nincs mit megbánnom, nincs mit elfelednem :
Nem félek én, oh szörnyű Végtelen!
Várok reád keményen és kevélyen,
Készen, hogy álljam *aeonok* sorát,
S mit egyszer éltem, milliomszor éljem
A körben forgó örökléten át.

(1923.)

HELLAS SZELLEMÉHEZ.

Ki elhozál a szolgaság honából,
Hellasnak lelke, népek mestere!
Szellemsorvasztó, vak börtönhomályból
A szabadság napfényes földre
És a szívembe oltád irthatatlan
A szépség és igazság kultuszát,
Engedd, hogy néked forró áhitatban
Elzengjem hálás lelkem himnuszát.

Sok híved közt vannak nálam nagyobbak,
Fényesb elmék, munkát bíróbb agyak,
A rejtett kincset felkutatni jobbak :
Lelköktől éled a halott anyag,
Tudósb fejek, csodái a világnak,
Olvasni multban élesebb szemek :
De ők néked csak ésszel hódolának,
Én többet adtam néked, szívemet.

S épp ezt alig tudod megtenni, ember!
Hogy új eszmének teljes szívet adj,
Mert minden ősed véled él szivedben ;
Nemcsak te vagy te : őseid képe vagy

S érezned kell mindazt, mit elődöd érzett,
 Bár tiltakozzék elméd ellene :
 Rád fekszik a mult, mint nehéz ígézet,
 És sírsz, midőn örülnöd kellene.

Korunk fiának szívét is mi marja?
 Hogy ősi jámborsága elvesze,
 S Judæa balzsamát ma is siratja,
 Midőn Hellast uralja már esze.
 Elméje győz, de közben szíve vérez,
 S a multba visszavágyik titkosan,
 Nyugattal gondol, ám Kelettel érez,
 S két részre bomlik lelke kínosan.

E két ellennek ádáz, hosszú harca
 Tesz gyötrelmessé oly sok életet,
 Ezért oly dúlt az emberlélek arca,
 Mióta Hellas újra éledett,
 Ezért fehér hollója hát e kornak
 A szép, antik jellemharmónia,
 E méltó párja az antik szobornak ;
 Nem Zeno : Faust az új idők fia.

De én már zsenge tavaszom korában
 E szívet néked örömmel áldozám,
 S megtudva, mi ott zeng költőid dalában,
 Hogy e világ itt egyetlen hazám,
 Színesb lett nékem a mezők virága,
 Gyönyörűbb lett az égnek kékje fenn,

Fényesb a napnak éltető világa,
És szebb a lány, édesb a szerelem.

Majd férfisorban hogy megismerhettem
Szent bölceidnek fenséges tanát,
Lelköknek lángja összezapott felettem
És nemcsak elmém : szívem járta át,
S mi keblét lakta e nagy embereknek,
Keblemben is oly érzés üszke ég ;
Uralkodó *pathossza* lett szívemnek
Kemény bátorság, édes büszkeség :

Bátorság szembenézni az igazzal,
Legyen bármily félelmes szörnyűség,
És férfimódra megbékélni azzal,
Mitől a gyengék szíve kínban ég,
S meg nem rettenve kába nép dühétől
Kimondani rémes igazságokat ;
És büszkeség, a lélek erejéből
S a hamisnak megvetésiből fakadt.

Ezt nem kaphattam jámbor őseimtől,
Kik térdre hulltak a fohász előtt,
Alázattól reszkettek s félelemtől
S üldözték a velök nem térdelőt.
Ezt, oh Hellas, csak egymagad tehetted,
Hogy a lelkem nem rab és a szívem ép ;
Nem adta ezt, mely téged elfelejtett,
A rád következett két ezredév.

Nem kínoz engem a két részre bomlás,
 Nem ismerem Faust gyötrődését én ;
 Nincs e kebelben semmi meghasonlás
 És szólok, hogyha kísért ősi Rém :
 «Nem félek én! Mit rémítasz hiába,
 Ki nem vagyok már őseim fia :
 Hisz nincs Sátán a Kháriszok honába,
 S lelkem hazája ez, szép Græcia.»

Elmúlt énrólam mult kegyes varázsa
 És nem nyom őslidércek terhe sem ;
 Mint szolgaelődök annyi szolgamása,
 Nem érzek én holtakkal terhesen.
 Csak a magam élő szívével érzek,
 Mint a magam fejével gondolkok :
 Elértem azt, mi e föld gyermekének
 A legnagyobb : hogy én csak én vagyok.

Ki nékem *ezt* adtad, te drága Szellem,
 Hellasnak lelke, népek mestere,
 Oh vedd hát teljes birtokodba lelkem,
 Te szépség és igazság kútfeje!
 Tiéd elmémnek minden gondolatja,
 Tiéd e szívben minden érzetem,
 Tiéd ez élet, míg a sors akarja,
 És téged áld végső lehelletem.

(1923.)

AZ ÉSZ TRAGÉDIÁJA.

I. Az alkotás.

Én, kit nagy bölcsek rég felismerének
S mint profétáim Hellas népe közt
A szent Athénnek büszke városában
Szenteltek nékem festett Csarnokot,
Én szólok szót háborgatott szivemben,
Én, Zeno és Kleanthes Istene.*

Éter valék, öröktől fogva Éter,
A legnemesb, a legdicsőbb anyag,
Amely nem lett és nem pusztul soha,
Az égő Szellem, tiszta égi Tűz,
A Szépség és a Jóság és az Ész.
Sokáig éltem eszméim körében
A szemlélődés tiszta gyönyörét,
De egy napon, hogy töltssem úri kedvem,
Megalkotám magamból a világot.

* A panteista stoikusok istene.

Az éter egy részét megsűritém
 És lett belőle durvább gőz, a lég ;
 A lég egy részét még összébb szorítám
 És lett belőle víz, a szétfolyó ;
 Majd a folyó vizet még súlyosabbá
 S merevvé tettem : lett belőle föld.
 És áll a mű, ez a remekbe készült :
 A nagy világ, a makrokozmosz ez,
 Az én nagy testem, melynek minden ízét
 Én éltető szellemmel áthatom
 S vagyok a lelke ennek a világnak.

Én égek fönn az égi csillagokban,
 Én úszom fönn a lég felhőiben,
 Én élek lenn a tengerek halában
 És Én a fában, fűszálban, virágban,
 Én élek a föld mozgó férgiben :
 Az ég, a föld, a Minden Én vagyok.

S hogy készen állott a szép makrokozmosz,
 Nagy jó kedvemben mását alkotám,
 A mikrokozmoszt, a kicsiny világot.
 Az ember ez, kinek testét a légből,
 A vízből és a földből gyúrtam én,
 De elhelyeztem ég felé emelt
 Fejében éterem parányi részét,
 Dicső szent étert, égő szellemet,
 Az ő kiváltságát, az istenészt,

Hogy ésszel ismervén meg a világot
 Örök rendjéhez illeszkedjen ő,
 Szolgálva egyaránt tudást, erényt,
 És bölcsességben egyre gyarapodva
 Alkosson, hasson és boldog legyen.

S mi lett belőle? Bús történet ez.

II. Az ókori kelet.

Megindult földi pályáján az ember
 S elméje küzdött ezredévekig
 Szűk börtönének, a durvább anyagnak,
 A testnek oly nehéz bilincsivel.
 A Nílus völgyén s két folyam közén
 Országot alkotott, hatalmasat,
 De nem tanult még ő ismerni Engem,
 Az éter égő Szellemét, az Észet.

Imád helyettem ronda szörnyeket,
 Embertestet sas- vagy sakálfejűt
 S emberfejű oroszlánt és bikát :
 És jaj volt annak, aki mást imádott!
 Mert zsarnok ült e nemzetek nyakán,
 Ki nemcsak testüket láncolta meg,
 De láncot vert még a lelkükre is ;
 S nem vágytak ők a szabadság után,
 Mert ennek még hírét sem ismerék.

Raktak parancsra ők nagy alkotást,
Gúlákat, órjas Bábeltornyokat,
De eltemette minden művöket
A sárga temető, a sivatag.

Hát mért, hogy ilyen nagyszerű erő
Sok küzködése meddő és hiú?
Oh mert lassú halállal ölte meg
A deszpotizmus jámbor lelköket,
A deszpotizmus, mely biztos halál:
Hisz egy az élet, a dicső szabadság,
Melyért prófétám, bölcs Zeno, rajongott,
A kérlelhetlen zsarnoküldöző.
Érhet virágzást így is még a nemzet,
Hatalmat nyerhet szomszédok fölött,
Lehet írása és művészete,
De fejlődése nem lesz folytonos,
Mert bárminő virágzást ért is el
Műveltségében, jó idő, midőn
Kihal belőle az élet és a lélek
S lesz, mint királya, csúnya múmia.

Saját multjának rabja lesz a nép,
Ha nem szabad gondolni, hinni mást,
Mint amit apja és nagyapja hitt.
A szellem itten egy ponton megáll,
S mi nem halad, bizonynal elmarad,

Hanyatlik, pusztul menthetetlenül ;
S ez fátumod ma is, mesés Kelet!

III. A klasszikus világ.

Kelet ledőlt : Nyugat lépett helyébe
És jött választott népem, a görög,
Ki legjobban tudá megtestesíteni
Márványban, ércben s ékes nyelveinek
Világra szóló gyöngy emlékiben,
Dalban, beszédben és történetekben
Az Én legkedvesb ideáimat
És lett az egyik fő törvénye : *Szép.*

Ám mégsem ez legfőbbik érdeme,
De az, hogy ő teremté egymaga
A Bölcsességnek drága rendszerét
S a tudományt, az innen sarjadót :
Mert minden népnek volt művészete,
De tudománya nem volt, csak neki.
Ő az, ki Engem Istenül felismert,
Az Éter égő Szellemét, az Észet,
És úgy hitt bennem, mint még nép soha,
S az emberésről a szörnyű bilincset
Leszedte, mit Keletnek kábasága
Rakott reá, rabságban tartva őt :
Először, mert *Igazságot* keresni
Örvendő szívvel, bátran, szabadon.

És végre, hogy nagy munkáját tetőzze,
 A Szép s Igaznak fundamentomára
 Fölépíté a *Jónak* templomát
 S vallást adott a bámuló világnak,
 Minő megillet bölcset s férfiút,
 Vallást, amelynek prófétája Zeno
 S legfőbb szentélye drága Csarnokom,
 Vallást, amelynek kútforrása nem
 A félelem s nem elnyomó alázat,
 De a méltóság büszke érzete,
 Hogy a kis ember mása a nagy világnak
 S hogy lelke van dicső és Vélem egy.

A legfőbb cél: ismerni a világot
 És szent rendjébe illeszkedve bé
 Az éltet élni természet szerint:
 Amaz jelenti a dicső *Tudást*,
 Emez meg a *Virtust*, a jót s erényt
 S teremt e kettő összhangzása *bölcsét*,
 Ki, mint a gömb, formák legszebbike,
 Olyan bevégzett, oly tökéletes.
 A legfőbb jó ónéki tiszta *Erkölc*s,
 A legfőbb rossz a bűn, erkölcsi *rút*;
 Világon néki minden más közömbös,
 Nem jó, nem rossz, de *adiaphoron*.
 Közömbös a szerencse és a balsors.
 Közömbös a gazdagság és szegénység,
 Közömbös az egészség és a kór,

Közömbös végre élet és halál :
 Erénnyel élni szükség, élni nem !
 Életnek és halálnak ura ő
 S ha nem találja érdemesnek élni,
 Nyugodtan adja Nékem vissza lelkét,
 Jóságom drága, szent ajándokát.
 A boldogsága független szabadság,
 Sziklája néki ez *autarkia*,
 És áll e sziklán, mit hiába csapkod
 A szörnyű Sors háborgó tengere.
 Neveti ő a bűsz zsarnok haragját
 S a hitvány népnek lázadó dühét,
 Őt nem rémíti az ég villáma sem
 S ha a menny boltja rászakadni készül,
 Ott áll merően, félelmetlenül,
 Míg összezúzzák óriás romok.

De nemcsak bátor ő, hanem szelíd is
 És emberséges szívvel hirdeti :
 Nincs többé barbár s nincs többé görög,
 Nincs asszonyállat és nincs férfiú,
 Nincsen rabszolga és nincsen szabad :
 Mind emberek, mind egyenlők vagyunk,
 Mind e világ jogos polgárai,
 Mind Isten tűzlelkének részei.

Az ellenség csak egy : a szenvedély,
 A szív háborgó, zord érzései,

A vak világ és a tudattalan,
 Mely áll sötét lesen lelkünk alatt,
 Hogy eltompítsa elménk égi fényét :
 Az alvilág ez, a pokol, a rém.
 Csituljon el hát minden indulat
 És szenvedély, minden bűnös *pathos*,
 A kapzsi vágy, a gyáva félelem,
 Komor búsongás, újjongó öröm
 És légyen a szív tiszta templomában
 Áhítatos csönd, szent *apathia* !

Megérte így a legnagyobb triumfust,
 Mit ülhet ész a szenvedély fölött,
 Midőn ki merte bátran mondani
 A szót : «*Szeresd még ellenséged is*,
 Mivel testvéred minden ember és,
 Ha vétkezik, elméje fogya ez
 És tévedésre nem bosszú a fegyver,
 De a szelíd, türelmes oktatás».
 Ímé, az íge, új hit büszkesége,
 Már megvan itt s a szelíd próféta kertje
 Szent Csarnokomtól kapta sok diszét
 S ki Jézus híve, szinte stóikus.
 Választott népem ! Legszebb műved ez :
 Erkölcöt adtál e gyarló világnak
 A Bölcsesség szent fájából kihajtott
 És egyé tetted a tudást, erényt.

Majd, amidőn az ifjú Róma sarja
 Meghódította Hellas földjeit,
 Elámult rajtok és a szép fogoly
 Rabjául ejté a vad hódítót.
 A győztesből így lett buzgó tanítvány,
 A hellén Múzsák hű szerelmese,
 Ki Skóciától sárga Szaharáig,
 Atlanti óceántól Tigrisig
 Elterjesztette Hellas szellemét
 S nyomában bőség s műveltség fakadt :
 És jött aranykor fényes és dicső,
 Midőn a *pax Romana* pajzsa fedte
 A szívesen meghódolt népeket
 S egész világnak egy just adva, lett
 Az *orbis*: *Urbs*, egy város a világ.
 Nagy uralkodók forgatták itt a kormányt,
 De egy közöttük mégis legdicsőbb,
 Egy bölcs, ki ül a trónján egy világnak,
 Kiben Caesar és Zeno párosul :
 Ez Mark-Aurél, legkedvesebb fiam,
 Ki nagy békében s harcmezőn is az
 S csaták után meglopva éjjelét
 Buzgóan írja szent *Elmélkedésit*
 S világra hagyja lelke kincseit,
 Egy nagy szív, egy nagy szellem drága kincsét.
 Fogd ezt a könyvet, olvasd és belőle
 Imádkozzál, oh késő sarjadék!

De szörnyű század jött e bölcs után,
 A Krisztustól számított harmadik,
 Egy évszáz, mely szétzúzta egymaga
 Egy évezernek minden szent művét,
 Egy száz, amelyről szólni fél Klio,
 S az ősz tudós, ki teljes életét
 Nagy Róma emlékének szentelé
 És összegyűjtött minden ó követ,
 Melyen betűt hagyott a római,
 Hogy adhasson majdan történetet
 Hőséhez méltót, fenséges nagyot,
 E férfiú, midőn e korhoz ért,
 Elborzadt és kihullt a toll kezéből:
 Történetét megírni nem meré.
 Csonkán maradt az épület, melyért
 Napszámos lett egy művészépítő
 És téglát hordott hosszú éltén át.

E száz esztendő a sötét idő,
 Severustól Nagy Konstantinusig,
 Melynek folyásán Róma nemzete,
 A legnagyobb nép, a világ ura,
 Megőrült és széttépte önmagát.
 Mert tépte Rómát kettős örület,
 Az imperátoré s alattvalóé,
 A zsarnokság s a szolgalelkűség,
 Hatalmi vágy és gyáva félelem,

E két *pathos*, mely ellen annyit küzdött,
 Ki őrüeltséget lát minden *pathosban*,
 Prófétám Zéno, a nagy és a szent,
 A kérlelhetlen zsarnoküldöző,
 Pedig még ő csak apró zsarnokot
 Látott s nem egy világnak zsarnokát.
 Elönti a császárok dúlt agyát
 A féktelen *caesaromania*,
 Mindent tipornak, ami útban áll,
 És irtva irtják a legjobbakat ;
 S a nép, a *panem* — *circensest* üvöltő
 Hajlongva bókol minden cenk előtt,

Ki hajlandó betömni kapzsi gyomrát
 S bő kézzel istápolja kéjeit,
 S a *populusnál* nem jobb a *senatus*.
 De zsarnokot trónról ledönt a másik :
 Van úgy, hogy harminc hitvány ölt bibort
 Egyszerre s vív egymással bősztusát,
 Míg végre mindent, mindent összetör
 A százesztendő polgárháború ;
 És így ment tönkre írás és művészet,
 A tudomány, a bölcsesség s a vallás,
 Amit szerelmes Zenóm hirdetett,
 S imádott Én helyettem Róma népe
 Keletről jött ocsmány bálványokat,
 Mithrast és Baalt s égből esett követ!

Hiába jön most már császár, derék,
 Ki védené a megmaradtakat :
 Van, aki új istennel menti Rómát,
 Egy új, szelíd hit hármass istenével,
 Van, aki a régiekhez visszatér.
 Hiába mind, mert, ami hátra van még,
 Reménytelen, gyötrő agónia ;
 S midőn megindult barbár népek árja,
 Kiket hátukban kergetett a rém,
 A bős Atilla, szörnyű ostrom,
 Nem volt többé, ki védhetné a gátat ;
 És mind a szépet, mit Hellas teremtett,
 Hajh, eltemette a rút ár s utána
 Mindent előlről kellett kezdeni.

Soha nem látott, szörnyű összeomlás !
 Bukás, minőt nem ért még a világ !
 Mi lett a szent Rómának trónusából ?
 Hol egykor a nagy Cæsar ült, a lángész,
 S a bölcs Aurél, legkedvesebb fiam,
 Ül durva germán, írni sem tudó,
 És törvényére egy vashézagzóval
 Ügyefogyottan nyomja rút nevét :
 S a tartomány, mely egykor bőven ontott
 Nagy Róma népnek bort és búzát,
 Ma sivatag föld, sárga temető :
 Márványromok közt beduin tanyáz
 S rak hitvány sátrat drága mozaikra.

Egy áll felette még a régi díszben,
 Fején akantuszával ékesen :
 Egy égbe nyúló szép korinthy oszlop.

IV. A középkor.

Egy nép lakott a kis Palesztinában,
 Egy nép, mely szörnyű tévelygésben élt,
 Mert a világon túl kereste Istent
 S belőle egy bős rémet alkotott
 És nem becsülte ezt a szép világot,
 Nem tudva, hogy világ : az Én vagyok
 S hogy a világon kívül semmi sincs.

E faj körében új próféta támadt,
 Szelíd próféta, népét sírató,
 S hogy el ne vesszen lelke nyomorában
 E nép, a tudomány nélkül való,
 A bős istenből jó atyát csinált
 S adott ő jó és böles tanácsokat ;
 S bár nem hozott új kincset az erősnek,
 Hozott gyengének támaszt, hasznosat,
 Hozott betegnek enyhe balzsamot,
 Bűnösnek üdvös önmagábaszállást,
 Hozott a vadnak megszelídülést.

E hit nevelte a barbár népeket,
 Kik ott tanyáztak Róma romjain ;

Szolgái mentették a végmaradványt,
 Mi az antik szellem kincsiből maradt.
 De még e kincs is, oh ez a szegény kincs,
 Elég volt arra, hogy e koldusok,
 Ha lassan is, reá építsenek.

Elméjüket kipallérozta Róma,
 Érzésüket vallás ihlette meg :
 Alkottak végre századok lefolytán
 Egy új, nagy és csodás művészetet,
 S nem földi lét mulékony örömet,
 Mint egykor a hellén s a római,
 De szentet, földről ég felé törőt
 És minden ízében harmónikust,
 Hol egy ész s egy szív munkájára vall
 Az óriási dóm s ajtókilincs.

A durva barbárból így lesz idővel
 A vallás hőse, a nemes lovag,
 A szent Szűz és a hölgyek tisztelője,
 Az özvegyek s az árvák gyámola,
 Kit bátorság s hit arra lelkesít,
 Hogy mellre tűzve a kereszt jelét
 Bejárjon messze, puszta földeket,
 Hogy a félelmes tengert áthajózza
 Egy nagy cél buzgó s hű szolgálatában,
 Hogy a pogánytól visszavívja ő
 A szent sírt, a Krisztus nyugvóhelyét.

De egy hiányzott ennek az új világnak
 Művészete mellé: nem volt nyelve még!
 Esetlenül dadogta rossz latinját,
 A királyból száradt csúf, holt múmiát,
 Amely békóban tartá szellemét.
 Nyelv kellett néki élő és nemes,
 Hogy lelke kincsét tárja szabadon,
 Hogy gondolatját s érzeményeit
 Méltó formában örökítse meg:
 S ezt készült adni a dalos Provánsz.

Hisz itt a föld, hol oly túláradóan
 Magasztalá hölgyét a troubadour.
 Megihleté lelkét a Szent Anya,
 Ki szűz s ölében tartja istenét,
 S áhítatának hő érzéseit,
 Mindazt, mit e kép látására érzett,
 Rajongva vitte át a földi nőre
 És vert ki lantján égi hangzatot,
 Minőt választott népem még nem ismert.
 Oh új e hang és új e tiszta érzés
 És új a forma: mind sajátja ez
 S oly édességgel járja át a szívet,
 Minőt előbb ember nem érte még;
 S a nyelv, Dél-Galliának nyelve is,
 Rómának első felserdült leánya,
 Értékeit ki már felismeré
 S bájában büszke öntudatra ébredt,

Oly édes, ékes és bilincselő,
 Hogy méltó volna a hellén s latin
 Nyomában járni s mindörökre élni!

De, hajh, e fényesnapsütötte tájon
 Sötét rajongók járnak szerteszét,
 Az albigensisek koldús hada,
 És hirdetik, hogy nem jóságos isten,
 De ördög alkotó e rossz világot,
 S kit a Szentlélek megszáll, mind pap az,
 S hogy püspök, pápa nem kell nékiek.
 Veszélyes egy hit e korban, midőn
 Rómában Krisztus helytartójaként
 Nagy Ince ül, e néven harmadik,
 S temérdek lelke mélyiben szövi
 Szent Péter trónján Caesar álmait.
 Ő, akiénél még nagyobb hatalmat
 Kezében ember nem tartott soha,
 Ki egyháznak s világnak egyaránt
 Parancsolt s térdhajtásra kényszerített
 Székénél császárt és királyokat,
 Hogy tűrhetné a lelkek lázadását?
 Átkával sujt le rájuk, ám, midőn
 Ez mit se használ s némely főurak
 Eretnekségre kezdenek hajlani,
 Agyában egy rettentő eszme támad,
 — Szörnyűbbet még nem hallott a világ! —
 Hogy rázúdítja a kereszt vitézit,

Nem a pogányra és nem a keletre,
 De a keresztnek legszebb földre.
 Elsőnek küldi rá a rossz rokont,
 Ki a szép Dél gazdag földjére vágyik,
 A franciát és rettentő Simon,
 Montfortnak grófja lesz a hadvezér,
 Ki nem kimél sem várost, sem falut,
 Sem aggastyánt, sem asszonyt, gyermeket ;
 S bár a vezér esik Toulouse alatt,
 Más jó helyébe s hosszú harc után,
 Egy hús esztendő küzdelemnek végén
 A béke mit hoz? *Inquisitiót!*
 Ez hát a vég! Ezt tetted, szörnyű pásztor,
 Ki mint a farkas téped a juhot!

Elült a harc, de lett a szép Provánszból
 Test lélek nélkül, néma temető.
 Romokba dőlt a tornyos büszke vár,
 Erkélyéről nem néz le már dicső hölgy
 És lantot nem ver lent a troubadour :
 Kihült a szív, elhallgatott a dal.
 S te, ékes nyelv, hitvány parasztké vagy,
 Melyet nem ír, nem olvas senki sem
 S évszázak múlva jönni kell tudósnak,
 Ki megfejtsen, mint hieroglifát!
 Egy új szellem volt itt keletkezőben,
 Mely szép virágzást, bő termést ígért,
 Midőn a legnagyobb bűnt elkövették,

Mit ember itt e földön elkövethet :
 Nem multat törtek már-már pusztulót,
 De gyilkolták bimbóban a jövőt,
 Nem aggot öltek : öltek serdülőt.
 A kor lelkének legszebbik virága,
 Egy szép világ csirája múlt ki itt :
 Itt halt meg a középkor szelleme,
 Mielőtt elérte volna nagykorát.

S mit tettél, Ince, a kereszt hadát
 Midőn keletről napnyugatra dobtad?
 Megcsúfolád korodnak ideálját
 És eltompítottad szent fegyverét!
 Nem ment keletre többé a kereszties
 És hagyta védő nélkül nagy Bizáncot,
 A napnyugatnak büszke kapuját,
 S áttörte gátját az Izlám vad árja
 S a mocskos hullám Bécsig meg nem állt ;
 Keresztény a pogány szolgája lett
 S rabságban sínlett sok, sok századig
 S a Szent Bölcsesség templomának ormán
 Kereszt helyett ma is félhold ragyog.
 Nagyságod ára, Ince, íme ez!

V. A renaissance.

Kimúlt hát a középkor szelleme :
 Megölte e kor legnagyobb fia,
 És feltámadt helyette csábítón

A régi szép, de színpogány világ
 S úgy eltemette Incének világát,
 Ez istenfélő, e jámbor világot,
 Hogy idegenné lett az mindörökre
 A Hellason nevelt utód előtt.
 Beteljesült, mit nagy Petrarca jósolt,
 Hogy, mint a köd, szétoszlik a sötétség
 S hogy visszatér a régi, tiszta fény;
 És visszatért, mert Vaocluse álmodója
 Nagy Tulliust fogadta mesterül
 S az emberségnek drága tudományát
 Olasz honába visszahozta ő.

Tollán feléledt újra Róma nyelve
 Ős tisztaságában s fenségiben,
 Éledt, hogy példát adjon új világnak,
 Hogy kell új nyelvét ékesíteni;
 S Petrarca lantján a latin leánya,
 Toszkána édes nyelve is ébredez
 S pirulva áll ott büszke anyja mellett
 A szép anyánál is még szebb leány.
 Utána indul szép sorjában aztán
 A hispán és az angol és a frank
 És fél Európa már újulni látja
 Perikles és Augustus fénykorát.

Ott áll nagy Róma egyik szép helyén
 Az angyalok s a Szent Szűz temploma.

S egykor mi volt? Egy óriási fürdő
 Egekbe nyúlt kupolacsarnoka.
 Pogány császár emelte buja kéjnek,
 Ki nagy volt, ámde Krisztusüldöző,
 Emelte rossz nép mulató helyéül :
 Cenkekre nézett a tündéri bolt.
 Buonarotti jött s újjal cserélte
 A régi, vedlett istenképeket,
 De nem bántotta a mult szépségeit,
 És lett a therma Krisztus temploma.
 Ott áll a drága mű idők határán,
 Multból, jelenből összeolvadó,
 Tanúja ő, hogy a szép mult nem álom,
 Ma is ható és fogható való.
 Méltó utódok nagy példát követnek,
 Gyümölcsöző lett a szép magvetés :
 S mi származott a mult s jelen frigyéből?
 Csodás, varázsos újjászületés.

Oh mert ihletve Hellas szellemétől
 Munkál a körző, véső és ecset,
 És dómot épít Parthenont felérőt
 És szobrot alkot méltót egy Skopashoz
 S képet, mely áll a régiek fölött ;
 És meg nem csökken az új szépségek árja
 Buonarottitól Berniniig,
 De még Itálián is túlcsapong,

Termékenyít hispán és belga földet,
Amely Velasquezt s Rubenset szüli.

S e kor nemcsak művészt ad a világnak,
Hanem szül sok tudósi lángeszet,
Kik megtalálják ócska pergamenten
Hellén elődeiknek szent nyomát
S utánok járva lankadatlanul
Találnak új csodákat földön, égen.
Dicsőn kikelnek drága eszmemagvak,
Miket választott népem hinte el,
És új világok nyílnak tengeren túl,
Új rendbe állnak égen csillagok
S megkapja végre fejedelmi rangját,
Mit a föld bitorlott oly soká, a Nap!

De, hajh, e szép kor a bölcsességnek napját
Nem látta még ragyogni, mert neki
Isméretlen volt még az a dicső lánc,
Mit Thalestől Stagira bölcseig
Oly szépen font a hellén gondolat,
És nem szállt rá lelkére még a vallás.
Mit Zeno hirdet, Cyprus nagy fia.
A Szép a Jóval benne meghasonlott
És meggyalázta azt, kit Csarnokom hitt,
A legfőbb jó, a *Virtus* szent nevét.
Mert *virtus* néki önmagát imádni
És eltaposni, útjában mi áll,

Virtus semmit se hagyni boszulatlan,
 De állni sértőn tiszszeres boszút,
Virtus meg nem becsülni semmi szentet
 És meg nem bánni semmiféle bűnt,
 És *virtus* néki a bűnök büne,
 A fékevesztett önző szenvedély.

Ím, így került itt rémes ellentétbe,
 És egy lélekben, lángész és a bűn.
 Az író, aki ékes íratával
 Már-már eléri Tullius hírét
 S versenyre lanttal Virgilt hívja ki,
 Eladja tollát s dicsér zsarnokot.
 Művész, ki fenséges szent képet alkot
 És a keresztről Krisztust majd lerántja
 Áhítatában : hogyha felhevül,
 Menten leszúrja gyűlölt ellenét.
 A tudós nő, a megbámult *virago*,
 Ki diákul és hellénül társalog,
 Egy Messalina életét is éli
 És megfér szellemének kincsivel
 A vérfertőzet és paráznaság.

S ki e kornak tanító mestere?
 Egy nem hiába sátánhírű lángész,
 Ki megbámulja a nagy pap átkos fatyját,
 A Cæsar szép nevét megcsúfolót,
 S ki fejedelmét ilyen példán tanítja

Orgyilkolásra : Macchiavelli az.
 S ki ül a Krisztus helytartója trónján?
 Az Antikrisztus, szörnyű Borgia.

Pusztulni kell e szép, de gonosz világnak,
 Mely a jó s rossz korlátait ledönté,
 És visszatérni újra támaszért
 Galilaeának hármias istenéhez.

VI. A reformáció.

Rómába menni látok egy barátot,
 Német barát az, jámbor, egyszerű,
 Ki nem tudott még Zeno nagy tanáról
 S buzgón követte alázatos hitét,
 Mit a szelíd próféta hirdetett.
 Szent Péter városát kívánta látni
 S talált helyette bűnös Babylont.

Lelkét megrázta a botránkozás,
 Hogy szennyes lett a drága hit patakja
 S megérett benne a nagy elhatározás,
 Hogy tiszta forrásához visszamegy.
 A nép nyelvére írta át az Írást,
 Hogy olvashassa minden és kiki
 Keresse üdvét benne szabadon.

Oh szép tanítás, ám hogy értse minden
 Ez Írás rettentő mélységeit :

Fölötte szédül véges emberész.
 Homályosan szól e könyv és belőle
 Mindenki mást olvas ki csakhamar
 És szétszakadnak az új hit hívei
 És Worms helyett mostan már Genf beszél.

Hatalmas papja államot csinál
 Egy városból, az Isten államát,
 Vallás nevében rémuralmat úz
 S máglyát rakat, mint egykor Arbues.
 De rémítőbbek e máglyák tüzenél
 Prófétaszája izzó lángjai.
 Szószékre lép és prédikál olyat,
 Hogy a hívő érében hűl a vér:
 Tanítja, hogy a lelkeknek fele
 Öröktől fogva kárhozatra szánt,
 Hogy a jó tettnek semmi foganatja
 S az üdv nem érdem égi koronája,
 Csupán az Úr ingyen kegyelme az!

Ki hallja ezt, sóbálvánnyá mered
 S a rém, mely egyszer a szívére ráült,
 Késő sarját is egyre nyomja még;
 És nemzetek, kik addig élvezék
 Ártatlanul az élet élveit,
 A gyász ruháját öltik most magukra
 S nemesak ruhát, de lelket is cserélnek,
 Új lelket, mely komor s borús ma is,

Mert ráborultak minden örömére
 A kárhozat sötét árnyékai.
 E népnek művész alkotása bálvány,
 Melyet rideg szentélyéből kivet,
 A bűnös testnek képétől is irtóz
 Szemét elzárva a Szépség elől,
 S örökre némul vidám ünnepe,
 Mert bűn a jókedv, bűn a tánc, a dal,
 S az üdvfakasztó édes érzés szégyen,
 Mely összeforraszt ifjat és leányt.
 A szívek kertje ott áll disztelen,
 Már nem terem többé bimbót, virágot,
 Nem illatot, de ott marad helyében
 A sivatag, a puszta félelem,
 Az istenség sötét félelme, mit
 A bölcs Zeno és drága Csarnokom
 Mint szívet, elmét sorvasztó *pathost*,
 Mint *deisidaimoniát* kárhoztatott.

Szörnyű hit ez, de hősöket nevel :
 Ki megtanult a Belzebúbtól félni,
 A földön többé semmitől se fél,
 S kész bármely percben vassal hitvitázni,
 Mint egykor Zwingli, s esni a mezőn.
 A Sergek bőszt Urát imádja ő,
 Ó testámentom a kedves bibliája
 S a barna tábor egy új Izrael.
 Vitézi szerzet! Kard az olvasója

S Dávid zsoltára néki harci dal :
 Istent először ez választ királynak
 S először hurcol bárd alá királyt.

De dél felől egy más szerzet közelget,
 Sötét ez is : Loyola tábora
 És szembeszegzi a dac fegyverével
 Az engedelmesség nagy fegyverét.
 Ki ebbe lép, az meghal önmagának
 S lesz, mint a holttest, akarattalan,
 Holt és vak eszköz a vezér kezében,
 Ki, mint a bábót, úgy rángatja őt :
 És lesz, ha kell, királyok udvarában
 Mindenható legfőbb tanácsadó,
 Nagy asszonyoknak enyhe gyóntatója,
 Bizalmasa s kegyőknek részese ;
 Az ifjuságnak lelkes oktatója :
 Buzgón tanít világi tudományt
 S úgy megtanulja Róma ékes nyelvét
 S pogány Hellasét, mint még senki más.
 De lesz, ha kell, furfangos üzletember,
 Merész kalmár és bátor gyarmatos,
 Ki országot teremtet egy új világban :
 Szelíd kormány alá fog indiánt
 És hálójába fonva négy világrészt,
 Hol célja hívja, ott van mindenütt,
 S magáért nem tesz semmit, ámde mindent

Az új hit ellen és a régiért.
 Sorakozik már a két szörnyü tábor
 És Galliában néz farkasszemet :
 Ádáz gyűlölség lángol a szemekből
 És a hüvelyből felszökell a kard,
 Felhangzik már a két vad harckialtás :
 «Öld a hitetlent!» — «Öljed a papot!»
 S testvér a testvért, frank a frankot irtja
 S ha győzött egyik, a véres mezőn
 Mondat misét vagy osztja az Úr borát,
 Hol véres holt a híveknek fele.
 A háború így dúl sok éven át :
 A két vívó hétszer köt csalfa békét
 És indít hétszer újra háborút.

E faj harccal nem tud betelni többé,
 A béke unalmát ez nem tűri már!
 Csak háború a mulatság neki :
 A harci ének lett költészete,
 Szívet rendítő és vért forraló,
 Kedves zenéje puska ropogása
 S a hadi kürt riasztó szózata ;
 Szerelme a kard, mely szíve oldalán csügg
 S melyet még haldokolva is ölel ;
 És násza? Henrik s Margit násza az,
 Párizs vérnásza egy borzalmas éjen!
 Én elfordítom tőle arcomat.

De ez csak kezdet! Hát a folytatása!
 Germániában harminc rémes év
 S egy nemzedék nem tud többé nevetni,
 Egy nagy nép üdve századokra vész.
 Vész földi üdv világon túli üdvért,
 Egy fantómért, mely döllyfödnek szülötte,
 Halandó! aki örökíteni vágnál
 Silány valódnak gyarlóságait.
 Nem úgy: tested testemmé porlad el
 És lelked nagy lelkembe visszatér.
 Ember! Te pillanatnyi búborék vagy,
 Nem voltál s nem leszel: csak Én vagyok!

VII. A felvilágosodás.

Jött szebb idő, midőn elült a vakhit
 Tusája s úr lett pap helyett a bölc,
 Ki újra Engem ismert Istenének,
 Az éter égő Szellemét, az Észet,
 És visszaborzadt Juda istenétől,
 Ki zsarnokszóval tiltja a tudást
 És nem tűr istent egymagán kívül.
 Az újkor már megglelte Thalesét
 A gondolatban élt Cartesiusban
 És, mint Zeno, Rám ismert e világban
 Az amsterdami bölc spanyol zsidó,
 Majd felviradt az ész nagy százada.
 E század két vezérlő szelleme,

Ferney nagy bölcse, Genf apostola,
 Méltó neveltje Hellas bölcsinek :
 Nagy mind a kettő és többé nem is
 Mester szavára esküvő tanítvány,
 De a mesterrel egyenrangú fél,
 Ki feljut végre arra a tetőre,
 Hol egykor a hellének lelke állt
 Minden bilincsét törve, szabadon.
 Nem gyermek többé : érett a világ ;
 Elérte Hellast, ezt a nagy tanítót !

Nagy elméjű és nagy szivű királyok
 Kedveltjei ők és oktatói is :
 Voltaireből lesz fejedelmi kamarás,
 Sanssouciban Frigyessel társalog,
 És József legnagyobb fájdalma az,
 Hogy félve a balítélet dühétől
 Meg nem láthatta szép Ferneyt soha,
 És Lengyelország Genf apostolától
 Kér alkotmányt, méltót az új időkhez.
 Új Mark-Aurélt vágnak nevelni ők,
 Ki egy személyben nagy bölcse, nagy király,
 Nem ismer önkényt, nem balvéleményt,
 Első szolgája kedves népének
 S az ember jussa legszentebb neki.
 Világot kívánnak teremteni,
 Hol ész parancsol és nem szenvedély,
 Hol első törvény a köznek java,

Első parancs az emberszeretet,
 Hol nincs a gondolatnak semmi lánc
 S nincs üldözés, csak enyhe türelem :
 Nem bántja senki a más istenét
 S ahogy kívánja, üdvözülni kiki.

Oh boldogok, hogy éppen idejében
 Elhunytatok ti, jámbor álmodók,
 Mert könnyen érhattétek volna meg,
 Minő valóra vált szép álmotok !
 Midőn az ígét testesíteni kellett,
 A bölcs helyébe jött a demagóg,
 Király helyébe jött a csőcselék,
 Az ész helyébe jött a szenvedély
 S hamar került ebek harmincadára
 A szent eszmény, melyért küzdöttetek,
 És vérbe fúlt az ember jussa, üdve.

Miasszonyunk fenséges templomába
 Párizs hitetlen népe mért tolul?
 S miért ujong? Oltárra most teszik
 Az Észistent, a Voltaire istenét.
 S minő ez isten? Oh szentségtörés!
 Egy hitvány nő, hetéra, céda rongy
 S az ünnep egy gonosz komédia,
 Egy rút boszorkányszombat része, melytől
 Irtózva fordította vón el arcát
 Ferney nagy bölcse, Genf apostola.

S minők ez isten fölkezt papjai?
 Pervesztő, szájas zugfiskálisok :
 Csúrik, csavarják Rousseau idéit
 A fórumon, vitatkozván vadul,
 S ha észokokból már kifogytak ők,
 Zavarba még sem jönnek, mert hiszen
 Kezökben még a legfőbb argumentum,
 Racionalisták végső rációja,
 Jó Guillotinnak elmeszüleménye,
 A korszerű találmány : nyaktiló ;
 S buzgón nyesik le egymásnak fejét,
 Míg végre nincs már fej lenyeshető,
 De van fejetlenség, szörnyű khaosz.

Zsarnokra vágyik újra a világ,
 Igára a szabad gondolkozó.
 Akadt is zsarnok : bérces Korzikából
 Rendet csinálni jött a kis kadét
 S úgy ráült Európának a nyakára,
 Hogy húsz nehéz évig nyögött belé.
 Ő benne a lángésszel párosul
 Szilaj fajának sok vad ösztöne
 S kettőt nem ismer : a szánalmat és
 Hatalmi vágyában józan határt.
 Midőn a szárazföldön már lesujtott
 Egyen kívül minden fejdelmeket,
 Parancsszavával ez egy ellen viszi
 A muszka földnek zord síkságira

Egész Európa színét és javát,
Az ifjuságnak elejét s virágát.

Eléri Moszkvát, hajh, de Moszkva ég,
Nincs élelem, nincs szállás annyinak :
És vissza kell vonulni csakhamar.
A végetlen rossz útakon kidől
A fáradtságtól a sereg fele,
A többit elpusztítja kora fagy
És elsorvasztja élelemhiány
S a síkon fekszik már a *nagy sereg*,
Minőt addig nem látott a világ :
Egymás hegyén-hátán a ló s az ember
És hírmondója is alig marad ;
S bár e hadat nem ellen ölte le,
De az éhség és a tél ejtette el,
A hó véres Moszkvától Lengyelig,
Mert nem volt még, mióta a világ áll,
Farkasnak és hollónak ily tora.

Szegény Voltaire! Nem erről álmodál,
Ki égbe törtél gyarló emberésszel
És nem sejtéd alatta a pokolt,
A vak világot, a tudattalant,
Mitől prófétám Zeno rettegett
S *apathiával* küzdött ellene.

VIII. A legújabb kor.

Kifárasztá a zsarnok a világot :
 A hosszú harcra hosszú béke jó.
 Nem álmodik már : józanult az ember,
 Nem jár felhőkben, nem vív már eget ;
 A cél, hogy boldoguljon itt e földön
 S a természet fölött hogy úr legyen
 Igába fogva minden erejét ;
 És ezt a célt eléri csakhamar.

Szolgája lett a tűz s víz sarja, gőz,
 Repít gályát és vaskocsik sorát
 És távolság már többé nincs neki ;
 És mozgat gőzzel óriási műhelyt,
 Végeztet munkát emberkéz helyett ;
 S a villámmal, mit tőlem elragadt már
 Egy új világrész bölcs és jó fia,
 (Jó szívvel adtam, mert ugyancsak ő
 A pálcát elragadta zsarnokoktól),
 A mennyek szörnyű, pusztító tüzével
 Most a világ végére hírt vitet,
 Terhet huzat, világít véle szépen
 És vígan hajt százféle masinát ;
 Vasdróttal fonja bé az egész világot
 S ezen beszél sok, sok mérföldnyire
 S utóbb már hírt ad még drót nélkül is ;
 S mit ezredévek óta álmodott,

Valóra válik legszebb álma végre :
 Miről lemondott egykor bánatában,
 Fiát siratva, bátor Dædalus,
 Az ember újra szárnyat ölt s repül.

Elvándorol túl a nagy óceánon,
 Kertté varázsol minden pusztaságot,
 Cseréli messze földek áruját,
 Hogy legyen minden a mindenkié ;
 Jóléte, boldogsága egyre nő
 S termékeny ágyékának ért gyümölcse
 Sokasodik, mint még előbb soha.

Fejét e kor a hasznoson töri,
 De szíve, lelke még sem lesz sivár.
 Tudományával messze túlhaladja
 Mindazt, mit bármi nagy mult alkotott,
 S van néki is, van nagy művészete.
 Nem épít egy új Péter-templomot,
 Új stílus összhangját nem ismeri,
 A régiekével föl nem ér kezében
 Véső s ecset, de a vonal s a szín
 Birodalmából művészgéniussza
 A hangok országába költözik
 És itt eléri már a legnagyobbat :
 A földre hozza a szférák zenéjét
 És megcsúfolja Orpheus hírét
 S teremt lelkének égi gyönyöréül

Buonarotti dómjával vetekvő
 Világra szóló nagy harmóniákat,
 Soha nem ismert új szépségeket.

Oh éden ez, de már csak vesztett éden
 S hiába sírja vissza vesztese!

Két nagy nép, mely, ha dús talentomát
 A köz javára egyesítené,
 Mennye tehetné ezt az áldott földet,
 E két nép egy hitvány darabka földért,
 Mely elválasztja őket a határon,
 Egymás halálos ellensége lesz
 S úrrá lesz így egykor szép lelkükön
 A véres Bosszuvágy s rút Gyűlölet,
 Zeno üldözte két szörnyű *pathos*,
 Mit örületnek méltán tartá ő.

Készülnek egymás ellen negyven évig
 Frigyest keresve az egész világon,
 S mikor fölkel a döntés szörnyű napja,
 A síkon négy világrész népe áll.
 Ám ily nagy harcnak eldöntésihez
 Nem százezrek, de milliók kellenek,
 S nemcsak virágát hívják bé a népnek,
 Mint háborúban eddig volt szokás,
 De a bimbót s a száradt szirmot is

És visznek serdülőt az anyja mellől
S unoka mellől fáradt nagyszülőt.

Megindul hát az óriás tusa,
Milyen nem volt, mióta a világ,
És mind, amit valaha emberész
Az embernem javára feltalált,
Bósz öldöklés szolgálatába áll :
És ölnek földön, vízen, víz alatt,
De legkedvesb az új mulatság nekik,
Repülve ölni, úgy mint még soha ;
És szállnak népes városok fölé
S a békésen járókelő tömegre
Villámot szórnak szörnyű gép-sasok
S gyilkolnak aggot, asszonyt, gyermeket,
Csecsemőt az emlőn, méhben magzatot.
S ez így megy három hosszú éven át,
De a döntés, az nincsen még sehol :
Hisz itt a nép egésze fegyveres,
Hiába hull hát száz és százezer,
Pótolni azt még mindég van miből.

De félre áll most, aki legnagyobb,
A jó fiú, a muszka óriás :
A vér láttára ő szegény megőrült
És lázalmában tépi önmagát.
Órajta tört ki a szörnyű betegség,
Mely ott lappangott száz esztendeig

A dolgozó Európa vériben.
 Most már csak véget ér a bűsz tusa?
 Sebaj, hadd jőjjön hát az új világrész,
 Az ötödik most már a négy után.

Békében élt ez eddig mindenekkel,
 Sosem tartott hadat számottevőt,
 Nem hívja érdek, becsület se készíti,
 De, hogy soká szemlélte a hősi bajt,
 Felforrott benne ím az ősi vér
 S az ősi virtus, szászok virtusa,
 S a szász rokonság ősi érzete ;
 És milliókat állít harci rendbe
 És jön sietve át a nagy vizen,
 És jön jó kedvvel, vígan énekelve.
 A háború csak hetyke sport neki,
 Mint amikor birkózni, öklelőzni
 Vagy zöld pályára labdarúgni mén ;
 Csak attól fél, ha ő most nem siet,
 A szép *match* véget ér idő előtt.

De itt van már s csak most jön a java.
 Hoz ő magával lőszert, ágyút annyit,
 Hogy, ahová ezek golyói érnek,
 A föld nem föld többé, de ócska vas,
 Amely nem tűr a hátán már ekét.
 Van égen úszó keselyűje oly sok,
 Hogy sergők eltakarja a napot.

Mozgó acélerődje százai
 Tipornak mindent, ami útban áll,
 S a szörnyű had, ha támad, mint a vulkán,
 Okádja a lángot s mérges gázokat.

Itt hát a döntés milliók élte árán
 S Párizs békéjét végre megkötik.
 Igen : ha béke asztalhoz nem ülni
 A győzöttel, hogy békéljünk vele,
 De habzó szájjal rá ordítani,
 Mint Brennus, a győztes *vae victis*-ét
 És védtelenné tenni mindörökre
 Szörnyű feltételek bilincsel
 S a védtelent még gyáván szembeköpní
 S taposni a földön fekvő belét.
 Békének ezt hívják s mi a gyümölcse?
 Dús Európának a nagyobb felében
 Porig alázott, koldús nép tanyáz
 S a gyötrött lelkek rémes éjtszakáján
 Viraszt a Bosszú és a Gyűlölet.
 Oh én világom, oh én szép világom,
 Kit édennek teremték egykoron,
 Csak most lettél te síralomnak völgye,
 Ahogy mondotta Názáret fia.
 Igazad lett hát, oh galileus!
 De poklot földön Én nem alkoték :
 Te tetted azzá, ember, egymagad.

És mégis, látom, nagy vagy, büszke kor!
 És most felül is múltad tenmagad!
 Hisz amit itt közembered kiállott,
 Attól futott vón Sparta hős fia,
 S vezérid mellett harc művészetében
 Eltörpül Cæsar és Napoleon.
 S az öldöklésben? Oh kemény Atilla,
 Ki voltál egykor szörnyű ostorom,
 Oh Dzsingiszkán s te, rémítő Tamerlán,
 Hitvány kontárok, most piruljatok!
 Klio, töröld mind, mit lapodra írtál:
 Csak most kezdődik a história!
 Mi eddig volt, az nem volt háború,
 Csak törpe férgek kis viaskodása,
 Minőt vívott a béka és egér.
 Ember, sosem tettél ilyen nagyot!
 S kitünt, mi az, miben te legnagyobb vagy,
 Te, forró vérből árvizet dagasztó,
 Cheops-gúlát holttestekből rakó!

Oh skorpiónem, oh viperafajzat,
 Történeted summája ez tehát:
 Én istenészt adtam neked, hogy alkoss,
 S te arra használtad fel azt, hogy öl!
 Oh, testvérgyilkos, oh szentségtörő,
 Tennen fajodnak drága vérivel
 Fertőztetéd meg ezt a szép világot,
 Az Én áldott, az Én szent Testemet!

IX. A végítélet.

Nos hát elég, elég e zord mulatság,
Tovább nem töltöm úri kedvemet,
Többé már nem zavartatom nyugalmam
És enmagamba visszatérek Én :
Egész valómban leszek újra éter,
A legnemesb, a legdicsőbb anyag,
Az égő Szellem, tiszta égi tűz.

Tragédiám az ész tragédiája,
Amely, ha durvább nyers anyagban él,
Csak felszínén tud tündökölni többé,
De alatta ott les a sötét pokol,
A vak világ és a tudattalan,
A szenvedélyek iszonyú világa,
Mit egykor Zeno, szerelmes fiam,
Apathiával vélt leküzdeni.
De, oh belátom, hogy hiába küzdött!

Ez az, ez az, mit egykor Juda népe
Sátánnak hitt, az Ellenség, a Rém.
Ez az, ki rút arcával rám vigyorg,
Ha meghiúsul egy szép ideám.

Oh vesszen hát köröttem minden élet
És jöjjön a tűz, a nagy *ekpyrosis*
S éterré égjen minden más anyag,
Hogy visszanyerve régi szent magányom

Istenhez, bölcshez méltó éltet éljek
 S meg nem zavarva hitványabb anyagtól
 Élvezzem újra eszméim körében
 A szemlélődés tiszta gyönyörét ;
 Hisz gazdagabb lesz szívem egy örömmel,
 Hogy embert többé nem látok soha.

Fölégetem hát ezt a rossz világot
 S elpusztítom fertőzött testemet :
 Nem állom már a rothadás szagát,
 Útálatomban végezek magammal.
 Kiégetem magamból a halandót
 Tüzes máglyán, mint egykor Herkules,
 De nékem egy mindenség lesz a máglyám
 S világot dönt apoteózisom.
 Legyen, miről a népek rég meséltek
 S amit megjósolt szentelt Csarnokom :
 A nagy Mindennek tűzzel pusztulása,
 Az istenségnek izzó alkonya.

Meglesz : s ha dörgő villámom tűzével
 Megcsúfolandom majd a törpe ember
 Dölyfét és hitvány tűzszerszámaít,
 S vulkánjaim torkával szégyenítem
 A mérges gázok e nagy mesterét,
 Ha lángba omlik már egész világ,
 A lég, a tenger és a föld s az ég,
 A Sátán, haldokolva, hadd kacagja
 A szörnyű máglyát, hol az Isten ég!

(1923.)

EGY AGGLEGÉNY DALAI.

I. A gellérthegyi villa.

Egy villa ott áll mostan is még
A vén Gellérthegy oldalán :
Először ott csókolt meg engem
Ártatlan, édes, tiszta lány.

Azt hittem akkor, mindörökre
Rabjává tettek csókjai ;
Nem úgy lett : elragadtak tőle
Magasba vágyás szárnyai.

De vajjon nem volt-é e csókban
A boldog évek oly sora,
Oly kincs, mit életembe többé
Elnyerni nem tudtam soha?

Úgy érzem, mintha mostan is még
Bánatfelhő borulna rám,
Ha elmegyek a villa mellett
A vén Gellérthegy oldalán.

II. A villi.

Örökre kedves nékem egy kert,
 A dunamenti kis liget :
 Egy villi volt a szép lakója,
 Ki elbűvölt minden szívet.

Oh drága villi! sok, nagyon sok,
 Mit én neked köszönhetek :
 Hogy megszerettem a világot,
 Az örömet s az életet.

Hogy nékem is volt ifjuságom
 S nem lettem én se koravén,
 Játszottam én is, enyelegtem :
 Megcsaltál mégis, oh szirén!

Szerettelek, de hajh, tenéked
 Csak játék volt a szerelem :
 Titokban már a másé voltál,
 S még mindég játszottál velem.

III. Az ifjú álma.

Álmodtam egykor ifju fővel,
 Álmodtam én is gyönyörűt,
 S tudtam, hogy álmaim tündére,
 Titániám, mellettem ült.

Képzелhetetlen, földöntúli
 Nagy üdvösségről álmodám,
 Hiszen te küldted rám ez álmot,
 Én édes, szép Titániám!

Ez álom mennybe ragadtatás volt,
 Mint régi, jámbor szenteké :
 Ocsúdva még mindig haboztam,
 Aludjam-é, ébredjek-é?

Behunytam a szemem tovább is,
 Nem tudtam nyitva tartani
 S a tündér eltűnt ; ám ily álmot
 Ki mer valóra váltani?

IV. A Múzsához.

Fenséges Múza, égi asszony!
 Raboddá tettél engemet
 S én néked adtam, férfikorban,
 Minden termékeny évemet.

Nem is hagytál el : vélem voltál
 A helikoni ormokon,
 A küzködőre ráhajoltál
 S csókoltad forró homlokom.

Adtál gyönyört a fáradságban,
 Adtál sikert és hírt, nevet

És adtál édes büszkeséget :
Boldoggá tetted hívedet.

De én csak országodban éltem :
Nem volt hazám e földtekén
S a földi nőtől, égi asszony!
A kedvedért elkéstem én.

V. Házsongárdi séta.

Kincses Kolozsvár szép vidékén,
A házsongárdi dombtetőn,
Ifjú leánnyal jártam együtt
Tavasszal, pázsitos mezőn.

Oly jól esett e szép bohónak
Nyájas beszédét hallani
És sok tusában fáradt lelkem
Vidámságán vidítani.

Alig tudtam megállni mégis,
Hogy meg ne mondjam, lány, neked :
Kedves! mért vagy te oldalamnál?
Nem én mellettem van helyed.

Keresd az ifjak társaságát,
Időd kár én rám veszteni,
Ne kívánd ennyi édességgel
A férfiút megejteni.

Az ész szavára hallgatsz, félek :
 Ne csaljon meg hírem, nevem,
 Ne vonzzon az se, ami drágább,
 A tudományom, szellemem.

Csak az méltó a boldogságra,
 Ki szót a szívének fogad :
 S te kész volnál énnékem adni
 Szépséged, ifjúságodat?

Mit én adhatnék még cserébe,
 Az egy csókoddal föl nem ér :
 Szép reggeled van még tenéked,
 De nékem már ütött a dél.

Napod most fog tüzes lovakkal
 Az ég csúcsára hajtani,
 Az én napomnak más a sorsa :
 Hanyatlani, hanyatlani.

S ha életed, mely most virágzik,
 Tavaszból forró nyárba ér,
 Én őszömön is túl leszek már,
 Már engemet fagyaszt a tél.

A lelkek szép harmóniáját
 Két ember hogy teremtsen meg,
 Aki sosem volt ifju együtt
 S aki nem együtt lett öreg?

S tudod, mi a legkeservesebb sors,
 Mi a halandót érheti?
 Kettőnek egymás mellett élni
 És egymást meg nem érteni.

Könnyű két szívnek összeformni,
 Ha ifjan még egymásra lel,
 De vajh ki tölti bé az úrt, mely
 A mi lelkünk választja el.

VI. Hajnalka.

Verőfényes nap van Szovátán,
 Frissen zöldelnek a hegyek,
 A sűrű tölgyes szinte kéklik,
 A sósziplák tündöklenek.

Fehér lavínát látni mostan
 A dombajtón leömleni :
 Fehérbe öltözött menyecskék
 A tóhoz mennek fürdeni.

Én meg sétálok egy fehérrel
 A zöldbe játszó víz körül,
 Kinek jöttére vén szívem ver,
 Borongó lelkem földerül.

De kit ne tudna fölvidíteni
 E kedvesség, ez üdeség,

E lenge járás, délceg termet :
Huszárnak is beillenék.

S e jó kedv! Ifju lettem újra,
Hogy ő együtt mulat velem :
Együtt rákászunk a patakban,
Szedünk virágot réteken.

Bejárjuk a kies vidéket,
Enyelgünk, pajkosak vagyunk
És, mint Homér Olympusának
Boldog lakói, kacagunk.

Szívemhez nőtt a völgy, az erdő,
Hol oly sok vidám óra folyt :
Sosem felejttem a Cseresnyést
S a gyönyörű Patakmajort.

De most tünődve járok véle
És kissé lógatom fejem :
Ezt gondolom : fehér menyecske!
Mért játszol éppen én velem?

Nem restelsz ennyi gráciát és
Varázst én rám pazarlani
S e fáradt szívet még egy édes
Élménnyel gazdagítani?

Hálám fogadd e szép idillért!
Bár leltünk vón egymásra rég ;

De most már késő : hagyjuk abba,
Kínos csalódás vón a vég.

Hajnalka vagy : nevedben hordod
A te egész mivoltodat.
Fehér asszony, hogy illik össze
A hajnal és az alkonyat?

VII. Nimfa a kertben.

Leánykezekedtől ápolt kertben
Egy szépet láttam egykoron,
Régen : még jámbor ifju voltam ;
Van harminc éve, gondolom.

Ránéztem és bogárszemével
Találkozott tekintetem :
Tüzes, csábító volt ez a szem,
De nékem mégis idegen.

Koboldé volt ez a tekintet
S mondtam magamban ízibe :
Te szép, e kertben nem vagy itthon,
Erdőből tévedtél ide.

Ott a hazád, ott hallgatod te
A Pán sípjának hangjait,
Hegyesfülű és kecskelábú
Szatírok a barátaid.

Ott les rád sok sovár pillantás :
 Engem nem fogsz megejteni :
 Van szépséged, van ifjúságod,
 De szíved nincsen emberi.

Keress magadhoz méltó társat,
 Olyat, ki lényeddel rokon
 S vágytól lihegve fut utánad
 Keresztül árkon, bokrokon.

Kedves leányok szép kertjében
 Szemed rám hasztalan ragyog :
 Tudom, nem asszony, nimfa vagy te,
 De faunus én, az nem vagyok.

VIII. Nimfa a szalónban.

Pompás szalón : öt óra elmúlt,
 A sárgaernyős fény alatt
 A nimfa ott ül a diványon
 És nézi a vendéghadat.

E nimfát harminc éve láttam,
 De arca most is üde még,
 Oly szép, mint egykor, s a szemében
 Multjának lángja most is ég.

Amit testéből látni enged,
 A nyak meg némi váll s kebel,

Ma is sugárzik, mint a márvány,
Szerelmet és vágyat lehel.

Áhítattal néznek reája
Szerényebb nimfatársai,
Segítnék néki asztalánál
A csemegét kiosztani.

A dal művésze is velünk van,
Nimfák zsúrjának dísze, Pán :
Szerelmes régi éneket ver
A mahagóni zongorán.

Vén faunusok multon merengünk
Az egész *five o'clock* alatt :
Szemünknek sóvár pillantása
Csókolja a meztelen nyakat.

(1924.)

A KERT BÖLCSE.

I.

Árkádiában éltem én is :
Sosem tüzelt a hősi hév,
Idill, nem dráma, hőse voltam
S már int felém a hatvan év.

Még gyermekül ha kertbe jártam,
Nem lestem, mit termett az ág :
Én nem törődtem a gyümölccsel,
Egy kellett nékem, a virág.

Majd ifjan minden szép leányra
Csak mint tündérre néztem én :
Rajongtam értök, mégse sírtam,
Hogy egyikök se lett enyém.

De férfisorban sem kerestem
Az élet tobzódó torát :
A művészet volt a szerelmem,
A könyvem volt a jó barát.

Kincset, hatalmat nem vadásztam,
 Nem vágytam nagy tettekre sem ;
 Egyet kívántam a világtól :
 Álmodni hagyjon csendesen.

Képzelt világba néző lelkem
 Nem ismert földi gondokat :
 Elűzte a gondot fejemről
 A jó tündér, a gondolat.

De olykor ily hang szól szivemben :
 Ember! nem éltél emberit,
 Nem élted át az emberélet
 Örömeit s gyötrelmeit.

Ifjúkorodban a szerelmed
 Elfonnyadt terméketlenül
 S az eszméidből nem fakadt tett
 A férfikor emlékeül.

Ember! csak álmodtál, nem éltél,
 Nem küzdöttél, mint annyi más :
 Oh mondd, a vénség bús határán
 Nem bánt a lelkipurdalás?

Bár így tünődöm néha, rajtam
 Sosem lett csüggedés az úr :
 Szelid szavával megvigasztalt
 A kert nagy bölcse, Epikúr.

II.

Halandó! — így szólt — meg ne csaljon
 Ez élet és ez a világ,
 Örömmel biztat bár s reménnyel,
 Amíg tart a szép ifjuság.

Olyan világ ez, aminőt nem
 Teremthetett jó s bölcs Erő,
 Mert nem tökéletes világ ez,
 De nagy hibákban szenvedő.

Nem *kozmosz* ez, nem drága szép rend,
Atómok nagy *khaossza* ez,
 Hol minden, ami létre sarjadt,
 Rettentő pusztulásba vesz,

Mivel parányi részecskékből
 Áll az örök *matéria*,
 S annak, mi ezekből összeállott,
 Idővel szét kell hullnia.

Van oly világ, minőt te itt látsz,
 A végtelen úrben számtalan,
 Folyton születik sok új világ ott
 És sok felbomlik untalan.

Ha célt kutatsz e zűrzavarban,
 Reád száz kétség kínja száll ;

Csak egyet tudhatsz : bármiért is
Áll a világ, nem érted áll,

Közönnyel nézi szenvedésed,
Nem hagyja, hogy mélyébe láss,
És gyötrelmes kérdéseidre
A válasz : baljós hallgatás.

Sosem fejtet meg : a világnak
S létnek talánya mit jelent,
Oh mert meg nem birhatja elméd,
A véges, a szörnyű Végtelent.

Más-é, mint Danausajándék
Az ész, a te előjogod?
Vakságban él a többi élő :
Te látod s érzed nyomorod

És türnöd kell a zord természet
Irgalmatlan határozatát :
Végesnek szán, de szivedbe oltja
A vég, a halál irtózatát,

S habár nem bánt az, hogy nem voltál,
Az bánt, botor! hogy nem leszel
És mint a földnek minden férge,
Te is örökre elveszel.

Hisz bármit hirdet szent Eleusis,
Az óhajtott misztérium,

Nincs másvilág, mert Tartarus nincs,
Nincs és nem kell Elysium.

Ember! bírnád-e öntudattal
Te a pokolnak kínjait
És elbírnád-e törpe lelked
Az örök üdv unalmait?

Meg nem találod a világ közt
S magad közt a harmóniát,
Ameddig *vagy*, mert véges vagy te,
De végtelen nagy a világ.

Hogy élni tudj, békélj a véggel,
Ne gyötörjenek félelmei
S ne riasszanak fel álmaidból
Az Acheron rémképei.

Ne sírassad, hogy e bús élet
Örökké nem fog tartani
S megsemmisülsz, ha széjjelesnek
A lélek s test atómjai.

Örülj, hogy egyszer megnyugodhatsz,
Oh föld boldogtalan fia!
S megszűnik közted s a világ közt
A kínos diszharmonia,

Ha elpihent az egyes élet,
E meddő s kába küzdelem,

Ha végét érte végességed
S magába nyelt a Végtelen.

III.

Arasznyi élet áll előtted :
Mit kezdj hát véle, kérdezed.
Akármit kérdesz e világon,
Száz rejtély az, mi rád mered.

Csak egy igaz *kritérium* van,
Mely ítél feddhetetlenül
És egy kérdést megold tenéked :
Hogy mit keress és mit kerülj.

Az élvezetnek s fájdalomnak
Ösztönszerű érzése ez :
Ez érzés hű s biztos vezéred,
Nem ingadoz, nem téved ez.

Mindég taszít a kín magától
És mindég vonz az élvezet :
A rossz és jó ismeretéhez
Okoskodás nélkül vezet.

Csak azt ne hidd, hogy én javaslom
Az élvezet hajhászatát :
Eszembe sincs hirdetni újból
Aristippusnak tévtanát.

Nem az a fő, hogy élvezet élvezz,
 De, hogy ne érjen bánatom,
 Mert a gyönyör csak egy tűnő perc,
 De, hajh, tartós a fájdalom.

Csak addig tart a serleg élve,
 Amíg a kínzó szomj elült,
 Ember! ne kergesd a gyönyört hát,
 De a fájdalmat, azt kerüld.

Hadd futni csak, ha kell, az élvezet,
 Jobb ez, mint érte állani
 A kint: nem is tud boldog lenni,
 Ki nem tanult lemondani.

Az élvezetvágy törbe ejtő:
 Kínforrás ez, nem édené,
 De fájdalomtól mentnek lenni,
 Ez a valódi *hédoné*.

Ez: semmi több; mert, hogyha rád e
 Zsongító érzés enyhe szállt,
 Tartós az élv: nyugodtan élhetsz
 S nyugodtan várhadd a halált.

IV.

Fájdalmatlanság bölcsnek élve,
 Nyugalmas *analgesia*,

De egy okból e drága kincset
Nem könnyű bizton birnia.

Az elme fénye sem süt mindég,
Mert ott lappang az ész alatt
Az ellenség, ki rá homályt vet :
A szenvedély s az indulat.

Ne engedj hát bőszen indulatnak,
Mely, mint az örvény, elragad
És bűnbe visz : ne marja lelked
Bosszúvágy, gyűlölet, harag ;

S vigyázz, hogy fájdalmas zavartól
Menten maradjon a kedély,
Hogy vágyaid s érzéseidből
Sosem dagadjon szenvedély.

Becsüld meg Ceres adományát,
De dús asztalnál buja tort
Ne ülj ; a víg Bacchus se csaljon,
Ne nyeld mohón : szürcsöld a bort.

Ne higgy a szép Venusnak : és, ha
Nőhöz vonz gyöngéd érzelem,
Barátság kössön össze véle
Inkább, mint kába szerelem.

Az nem fajul vad szenvedéllyé,
De hozzá fűz egy élten át :

Lelkének szépségét szeresd, mint
Perikles bölcs Aspasiát,

S ahogy Themistát én szerettem,
Ki másé volt, reménytelen :
Enyém sosem lett ő, de lelke
Szép frigyben élt mindég velem.

Ne hajszolj kincset és hatalmat ;
A két leggyötrőbb szenvedély
A kapzsiság s a nagyravágyás :
Szerényen és rejtőzve élj!

A szenvedély a szív viharja,
Szélvészként dül a lelkeken ;
Ezt csillapítsd le, hogyha bölcs vagy,
A szívedben szélcsend legyen,

És váltsa derű lelked borúját,
Mint a háborgó tengeren
Ha csitúl a vész, a felleg oszlik
És a fénylő nap megjelen :

Enyhén feszül fehér vitorlád
És téged, félénk utazót,
A rég óhajtott rév öblébe
Bizton visz hányatott hajód.

Boldog sziget révpartja ez már,
Itt vár az üdv, oh föld fia!

A lelki szép zavartalanság,
Az édes *ataraxia*.

V.

Megmondtam, ember! eddig néked,
Hogy mit kerülj, hogy mit ne tégy ;
Megmondom azt is, mit kell tenned :
Tanácsot most már erre végy.

Nem békülhetsz ki e világgal :
Teremts hát új világokat,
Hisz benned él a *démiurgosz*.
A nagy alkotó, a gondolat.

A gondolat dicső világa
Nem zord, mint a való világ :
Ez a világok közt egyetlen,
Hol örökké tart az ifjuság.

Világ ez, mely minden világnál
Verőfénytől világosabb,
Szebb és derűsb és rendezettebb,
Minden *kozmosznál kozmoszabb* ;

Ahol magad vagy a teremő,
Magad vagy az uralkodó,
Hol egyre csak hatalmasabb léssz,
Mert országod nagyobbodó ;

Hol nem tehet erőtlenebbé,
Csak bölcsébbé a vénhedés,
Hol sorsod végig nem hanyatlás,
De büszke, szép emelkedés ;

Hol a tudás hegyére hágván,
Midőn eléred szirtfokát,
Bámulva látod ott ragyogni
A szent Bölcsesség templomát.

Fogadd tehát végső tanácsom :
Hagyd itt e síralom honát,
Alkoss magadnak oly világot,
Mely őrzi *ataraxiád*,

Élj ott, hol semmi félelem nincs,
Nincs gond és kínzó szenvedély :
Kerüld a tett szörnyű világát,
A gondolat honában élj!

VI.

Mit látsz, ha bölcsen ér a vénség?
Körötted bús emberromok,
Kortársaid, az élet útján
Elfáradt, megtört vándorok.

Mit tettek ők virágkorukban?
Mohón élték az életet,

Lihegve kergettek silány célt,
Hatalmat, rangot, kincseket,

S midőn elérték, már elaggtak,
Számukra nincs megifjulás :
Keserűség lett a gyönyörből,
A fáradságból fásulás.

De volt köztük néhány nemesb, ki
Prófétaéletet futott,
Megváltani kívánt egy világot,
Egekbe tört : szörnyet bukott.

De itt állsz még te frissen, épen,
Bölcsességednek teljiben.
Miért siratnád, hogy nem éltél?
Nem fáradtál el, én hivem!

És érzed bámuló örömmel,
Hogy, bár hajad dér lepte meg
S az év halomra gyűlt fölötted,
A szíved mégsem lett öreg.

Mint ifjan, úgy hevít az érzés,
Úgy lelkesít a gondolat,
S amit nem vártál, nem reméltél,
Megérsz csodát is még olyat :

Meghozza néked azt is a kor,
Mit nem hozott az ifjuság,

Mert lelked sok szép bimbajából
Csak most fakad ki a virág.

S minek köszönhedd e virágzást?
Tanítványom voltál nekem :
Kertem csöndjében álmodoztál
Te, a világtól idegen,

S nem bánta meg, ki megfogadta,
Amit tanít az athéni Kert ;
De hány az, aki nem bukott el,
Ha élni akart és élni mert?

Ki boldog hát? Ki minden gondot
Magától messze elvetett.
Ez a boldogság: át nem élni,
Csak átalmodni az életet.

*

Ím, így beszélt a kert nagy bölcese.
Szívemre öntve enyhe szert.
Boruljon hát rám fáid árnya
S cserjéid zöldje, drága Kert.

(1924.)

EGY SZÉP ASSZONYNAK.

Szép asszony! régen volt bizony már,
Midőn először láttalak ;
Akkor még gyermekasszony voltál :
Szépségedért csodáltalak.

Megejtett első pillanatra
A zsenge báj igézete :
Derűnek képe s ifjúságé
Éltél tovább ielkembe te.

De eltűntél látókörömből
S az évekből gyűlt nagy halom.
Míg újra összehozott a jó sors :
Egy nekünk kedves alkalom.

Bámultam, hogy te a régi vagy még ;
Nem lettél hervadó virág,
Mert ott ragyog ma is szemedben
A szép derű s az ifjuság.

Nem éltél hát, mint más halandó,
E síralom honában itt?
Nem kellett túrnöd a durva élet
Kemény ostorcsapásait?

Sosem gyötört csalódás kínja,
 Mi elkísér egy éltén át
 S ott hagyja fájdalmas vonásban
 A legszebb arcon is nyomát?

Rájöttem végre mégis arra,
 Mi ád örök tavaszt neked :
 Ellestem ifjúságod titkát,
 Oh, mert hallottam éneked.

Hallottalak, hogy zenged el te
 Sok kedves költő szép dalát,
 Hogy visszhangozza édes hangod
 Szívöknek üdvét, bánatát,

S éreztem én, hogy mind az érzést,
 Mi költőlelken átrezeg,
 Te átéled művészetedben
 És mind utána érezed,

S megértettem, minő hon az, hol
 Meglelted szíved édenét :
 Te nem vagy e bús föld leánya,
 Derűsebb ország a tiéd.

Te a boldogok közül való vagy,
 Kiknek világa oly világ,
 Hol el nem sárgul a lélek lombja
 És meg nem fonnyad a szívvirág.

Világ ez, hol nem kínos a lét,
 Világ, amelyben élni jó,
 Világ, hol nincs szörnyű csalódás,
 Csak kedves, szép illuzió,

Hol nem hiú az édes ábránd
 S a legszebb álom sem hamis,
 Világ, hol éltem én is ifjan
 S hol én otthon vagyok ma is.

Szép asszony! földim vagy te nékem
 A Helikon magaslatán :
 Művészet s költészet világa
 A te hazád s az én hazám.

Atyafiság volt lelkeink közt
 Előbb, mint véreink között,
 Midőn rokonná tett a szent frigy,
 Amit két ifju szív kötött.

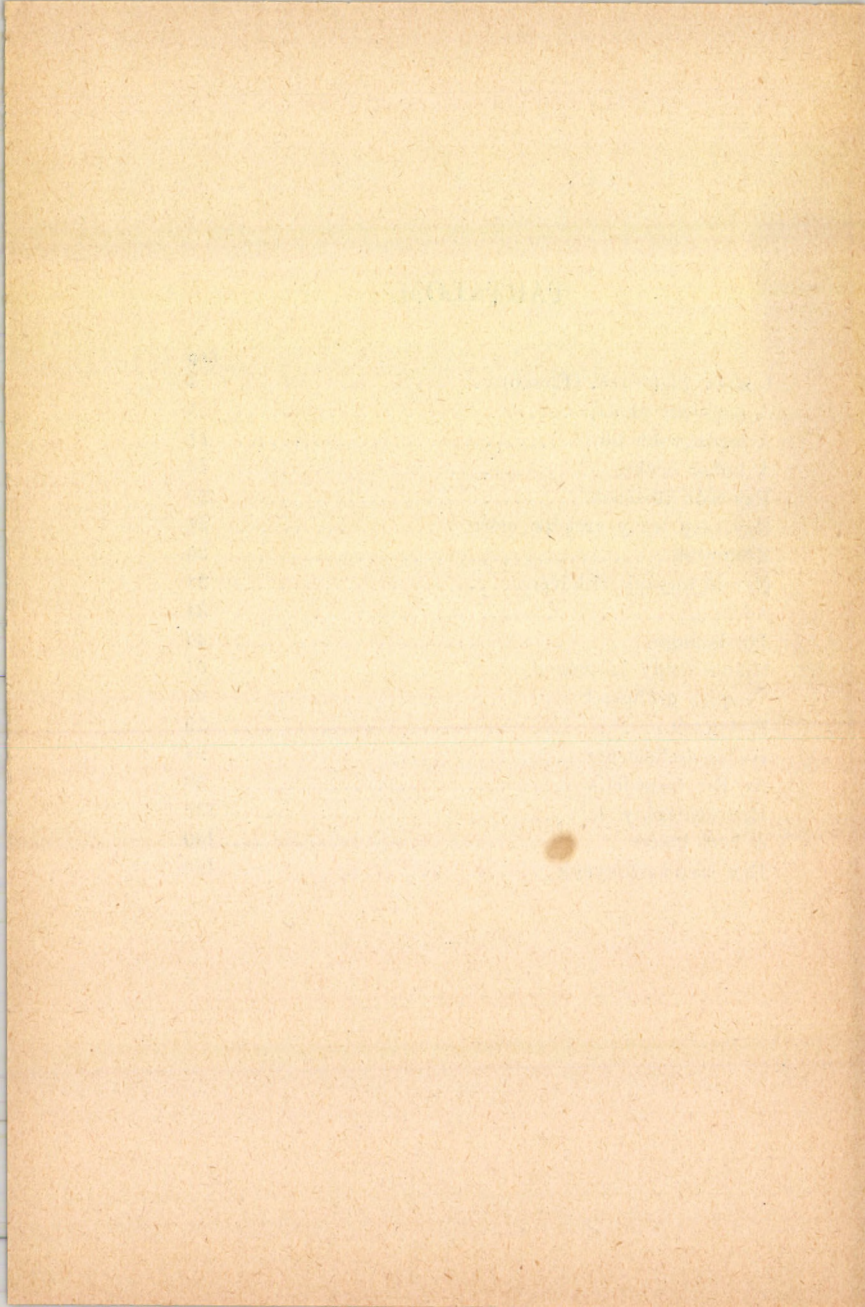
Költőlelkemnek jól esik hát,
 Hogy én most már kettős joggal
 Nevezhetlek bizalmas néven
 S megmondhatom : kedves rokon!

Tudom, mért van tavasz szivedben
 És friss virágtól tarka pást :
 A művészlélek ifjusága
 Nem ismer őszt és hervadást.

(1924)

TARTALOM.

	Lap
Kozma Andornak. (Előszó).....	3
A szerelem iskolája	5
A legnagyobb bűn	11
A kóbor énekes	14
Egy csók története	20
Egy szép leány areképe előtt	24
Könyveim	26
Nevelő anyánk sírkövére.....	33
Adél	34
Tündérálom.....	46
Ifjabb Toldy Lászlónak,	64
Vasquez grófnénak	69
Életemből	79
Hellas szelleméhez.....	94
Az Ész tragédiája	98
Egy agglegény dalai.....	139
A kert bölcse	149
Egy szép asszonynak	162

Baksay Sándor összegyűjtött irodalmi dolgozatai.

Három kötet.

I. Elbeszélések, rajzok.

II. Emlékek. Magyar alakok. Költemények. Homér Odysseájának I—IX. éneke.

III. Néprajzi dolgozatok. Vallásos tárgyú dolgozataiból.

Bánóczi József. Kisfaludy Károly és munkái. Két kötet.

Bárd Miklós költeményei. (1887—1913.)

— **Vezeklés.** Verses regény.

Beöthy Zsolt. Rememlékek. Két kötet. Tanulmányok, beszédek, cikkek.

Byron Lord. Kain. Mysterium. Fordította Győry Ilona.

Craik (Miss Dinah M. Mulock). **Garland lelkész leánya.**
Ford. Végh Arthur.

Csató Pál szépirodalmi munkái. Az író arcképével és életrajzával.

Csiky Gergely. Két szerelem. Szomorújáték 3 felv.
A m. tud. Akad. a gr. Teleki alapítványból száz arannyal jutalmazta.

Euripides. A kyklops. Satyrdráma. Fordította *Csiky G.*

Ferenczi Zoltán. Petőfi Sándor életrajza. 3 kötet.

Fielding Henrik. Jones Tamás a talált gyerek.
Fordította Szűry Dénes. Három kötet.

Gyulai Pál. Varju István. Elbeszélés.

Haraszti Gyula. A francia lyrai költészet fejlődése.

— **Molière** élete és művei. Két kötet.

Imre Sándor. Irodalmi tanulmányok. Két kötet.
Katona Lajos irodalmi tanulmányai. Két kötet.
Keleti Gusztáv művészeti dolgozatai.

Kielland L. Sándor. Garman és Worse. Fordította
Ritoók Emma.

Knight William. Az æsthetika története. Angolból
fordította Husztiné Révhegyi Rózsi. A magyar æsthetika
történetével kiegészítette Jánosi Béla.

Kozma Andor. Hetedhét országból. (Úti emlékek és
mesék).

Lévay József újabb költeményei.

— A múzsa búcsúja. Költemények.

Papp Ferencz. Rákosi Jenő, a hírlapíró.

Radó Antal. A fordítás művészete.

— A magyar rím.

Salamon Ferencz. Dramaturgiai dolgozatok. Két
kötet.

Scheffel József Viktor. Ekkehard. Történet a X. szá-
zadból. Fordította Antal Géza.

Sebestyén Gyula. A magyar honfoglalás mondái.
Millenniumi díjjal jutalmazott pályamű. Két kötet.

Taine H. La Fontaine. Fordította Geöcze Sarolta. A ver-
ses idézeteket fordította Zempléni Árpád.

Vadnai Károly. Irodalmi emlékek.

— Elbeszélések.

Vargha Gyula költeményei.

Váradi Antal. Régi magyar színészvilág.